

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1910. Andra Kammaren. Nr 37.

Lördagen den 23 april.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning statsutskottets utlåtande nr 5, angående regleringen af utgifterna under riksstatens femte hufvudtitel, omfattande anslagen till sjöförvarsdepartementet.

Punkten 19:o) angående artilleri- och torpedmateriel för stridsfartygen m. m.

*Angående
artilleri- och
torpedmate-
riel för
stridsfarty-
gen m. m.*

Mom. 1:o).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 2:o).

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att för anskaffning af torpeder och torpedmateriel bevilja ett anslag af 481,200 kronor och däraf på extra stat för år 1911 anvisa ett belopp af 120,300 kronor.

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte för anskaffning af torpeder och torpedmateriel bevilja ett anslag af 481,200 kronor och däraf på extra stat för år 1911 anvisa ett belopp af 100,000 kronor.

Uti vid punkten fogad reservation hade herrar *Thorsson* och *Rydén* föreslagit, att Riksdagen för anskaffning af torpeder och torpedmateriel skulle bevilja ett anslag af 300,000 kronor och däraf på extra stat för år 1911 anvisa ett belopp af 75,000 kronor.

Efter föredragning af utskottets hemställan yttrade:

Herr *Thorsson*: Herr talman, mina herrar! I denna punkt har jag ej kunnat följa utskottet, utan har redan vid ärendets förberedande behandling å afdelningen yrkat på en nedsättning af detta anslag ifrån hvad Kungl. Maj:t begär, 481,200 kronor, till 300,000 kronor. Denna anskaffning af torpeder har ju varit underkastad vissa förändringar.

Andra Kammarens Prot. 1910. Nr 37.

Ångående
artilleri- och
torpedmateriel
för
stridsfarty-
gen m. m.
(Forts.)

År 1907, då Kungl. Maj:t begärde att få 300,000 kronor för anskaffning af reservtorpeder, motiverades detta anslag med, att man, ehuru man till de olika torpedfartygen och till för resten alla fartyg, som föra torpedvapnet, hade reglementsenslig utredning, ansåg sig ändock därutöver behöfva 10 procent reservtorpeder. I årets proposition begär Kungl. Maj:t 481,200 kronor och motiverar denna begäran med, att vederbörande sedan 1907 kommit till den uppfattningen, att reservtorpedernas antal borde betydligt ökas eller ifrån 10 procent till 25 procent.

Jag förmodar, att det är 1909 års åtgång, som Kungl. Maj:t lagt till grund för beräkningen af denna ökning, ty annars kan jag icke förstå, hur marinförvaltningen ifrån 1907 till 1909 skulle bytt om uppfattning i detta afseende.

Nu är det visserligen sant, att af de försvarsvapen, vi ha, torpeden väl är ett af dem, som mest låta försvara sig för en nation af vår storlek, men å andra sidan synes det mig, att vederbörande väl borde något litet hålla på den uppfattning, de hade 1907, och ej så där i ett enda tag gå öfver från 10-procentsbehovet till 25-procentsbehovet. Det är ju ett oerhördt dyrt vapen detta, och det växlar i pris, allteftersom uppfinningarna på detta område göra sina framsteg. Då Kungl. Maj:t år 1907 begärde 300,000 kronor — om jag icke missminner mig, så var det i samma års proposition, som Kungl. Maj:t begärde anslag till byggande af en torpedverkstad i Karlskrona, därför att vi skulle i vårt eget land kunna tillverka detta vapen, som hittills tillverkats uteslutande i utlandet — så beräknade vederbörande en anskaffningskostnad per torped af, om jag ej missminner mig, 8,000 kronor. I närvarande stund beräknas denna anskaffningskostnad till 10,746 kronor, om torpeden skall beställas och om den skall tillverkas i utlandet på den torpedverkstad, som är under uppförande i Karlskrona, till omkring 9,000 kronor.

Under den förberedande behandlingen af detta ärende på afdelningen var det en officer uppe och höll ett föredrag om torpedvapnet för att motivera fram behovet af Kungl. Maj:ts äskande i föreliggande fall; men han meddelade äfven, att torpedvapnet såväl som alla andra vapen är stadt i jämn och ständig utveckling, hvilken uppfattning han grundade på den utveckling, som i fråga om detta vapen under de sista åren gjort sig gällande. Vederbörande har nu med en alldeles ny apparat med varmluftsinnrättning o. d. ytterligare utökad och förbättrat vapnet. När torpedutredningen enligt reglementet är tillfredsställande, synes det mig, att det midt under en sådan utveckling af vapnet skulle ur kostnadssynpunkt vara mindre klokt att lägga upp ett reservlager af 25 procent. Märkvärdigt nog kan Kungl. Maj:t i det hänseendet i föreliggande proposition säga, att af de *omoderna* torpederna ha vi respektive 19,⁴ och 25,⁵ procent i reserv, men af de moderna ha vi icke denna reserv; det är dem vi nu skola skaffa oss. Om det är på det sättet, att torpedvapnet undergår en så hastig omändring, ha vi efter en tid ytterligare 25 procent *omoderna* torpeder. Jag tror, att med den anskaffningsplan, som hittills varit tillämpad, behovet af reservtorpeder skulle kunna blifva tillfredsställt. Riksdagen har sedan 1899, såvidt jag kunnat räkna ut, beviljat öfver en

million kronor till torpedanskaffning förutom de anslag till torpeder, som ingått i nybyggnadsanslagen. Härtill skulle nu läggas de 300,000 kronor, jag i min reservation föreslår, eller ock de af Kungl. Maj:t begärda samt af utskottet tillstyrkta 481,200 kronorna. Jag tror, att det är rimligt, att man stannar vid det anslagsbelopp, som jag för min del tillåtit mig föreslå.

Det har här på förmiddagen i dag omtalats den stora förbrukning af torpeder, som 1909 ägt rum. Äfven om vederbörande inriktat öfningarna efter en ny plan — hittills ha ju torpedöfningar försiggått endast på dagen, under 1909 ha de bedrifvits äfven nattetid, och detta angifva herrar militärer som anledning till den stora förbrukningen — äfven om torpedöfningarna sålunda i fortsättningen skola bedrifvas nattetid, får man väl ändå tänka sig, att en så stor omsättning som för 100,000 kronor torpeder per år ändå skulle medföra för våra förhållanden oskäligt dryga kostnader. Men jag befarar, att som Riksdagen går in på den anskaffningsplan, som ligger i Kungl. Maj:ts af utskottet tillstyrkta förslag, så komma vi in på just en sådan årlig förbrukning af torpeder. Här förutsätter nämligen utskottet, att redan under 1911 skola anvisas 100,000 kronor, och det är väl klart, att det är meningen, att sedan skulle anvisas minst 100,000 kronor om året och efter hand kanske ännu mera. För min del tror jag, att det vore försiktigt af Riksdagen att taga saken i något lugnare tempo, och tillåter jag mig därför föreslå, att anslaget bestämmes till 300,000 kronor, hvaraf för 1911 skulle utgå 75,000 kronor.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till min och herr Rydén's reservation.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman, mina herrar! Utskottet har tillstyrkt beviljandet af det af Kungl. Maj:t begärda beloppet 481,200 kronor, men med 20,300 kronor nedsatt det anslag, som för nästa år skulle beviljas, eller från 120,300 kronor till 100,000 kronor. Vid granskningen af de skäl, som i statsverkspropositionen äro framhållna för beräkningen af detta anslag, har utskottets majoritet ansett, att man icke skulle kunna nedsätta anslaget under hvad utskottet nu här tillstyrkt. Då Riksdagen år 1908 beviljade ett så stort anslag som 475,180 kronor till uppförande af en torpedverkstad i Karlskrona — en verkstad, som i det närmaste är färdig att upptaga arbetet med torpedtillverkning — får det väl antagas, att Riksdagen lefde i den föreställningen, att torpeden vore ett vapen, som skulle under några år framåt åtminstone uppehållas; och då ingenting vidare nu af Kungl. Maj:t begäres än att få tillverka torpeder i den omfattning, som man under de senare åren funnit, att desamma dels förloaras och dels förötas, är det väl naturligt, att utskottet icke kunnat annat än tillstyrka åtminstone ett anslag af 100,000 kronor för nästa år. För min del kan jag ej se annat, än att utskottet har alla skäl för denna sin hemställan, och ber jag därför att få yrka bifall till densamma.

*Angående
artilleri- och
torpedmateriel
för
stridsfarty-
gen m. m.
(forts.)*

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet greve Ehrensvärd: Herr talman, mina herrar! Jag har ej mycket att tillägga till

Angående
artilleri- och
torpedmateriel
för
stridsfarty-
gen m. m.

det, som jag anfört till statsrådsprotokollet angående behovet af dessa torpeder. Det är, såsom den förste talaren sade, alldeles riktigt, att det här har funnits ett reservförråd af torpeder af äldre modell, men att det däremot icke finnes någon reserv tillräckligt stor af den modell, som nu användes på fartygen.

(Forts.)

Det har under debatten här i dag förut anförts, att stora förluster af torpeder ägt rum under sistförflutna året. Jag vill, eftersom det talats om att dessa förluster skulle ha uppkommit däraf att torpedbåtarna skulle varit illa konstruerade, d. v. s. att förlusterna skulle förorsakats af de krängningar som dessa torpedbåtar under vissa omständigheter göra, nämna, att så är dock icke förhållandet. Genom utredning, som verkstälts, har det nämligen visat sig, att båtarna visserligen hafva en ganska betydlig krängning — det är dock lätt afhjälpt — men att de förluster af torpeder, som ägt rum under 1909 års öfningar, icke förorsakats af båtarnas krängning, utan hafva berott på andra omständigheter, och delvis nog också därpå att man haft nya torpeder, hvars djupsvängningar man icke haft så fullt reda på. Men saken har, som sagdt, varit under utredning, och torpederna äro nu ändrade, så att det är att hoppas, att några sådana förluster af torpeder icke vidare skola förekomma.

Den förlust af torpeder, som sålunda ägt rum, tyckes mig emellertid icke kunna motivera, att anslaget för 1911 till anskaffning af torpeder minskas; snarare vore det väl skäl att öka anslaget för att därigenom bereda ersättning för de torpeder, som gått förlorade. Marinförvaltningen baserar emellertid sitt förslag ingalunda på de torpedförluster som gjorts; utan det är för att uppbringa reservförrådet till hvad som för försvaret verkligen kan behövas, som marinförvaltningen framkommit med sitt äskande.

Herr Thorsson: Herr talman! Herr Carl Persson i Stallerhult har för år 1911 förordat ett anslag af 100,000 kronor af det skälet, att den nya verkstaden därigenom skulle få full sysselsättning. Ja, jag vill icke undandraga verkstaden sysselsättning, när vi nu hafva byggt den; men jag vill erinra om att marinförvaltningen af anslag, som redan äro beviljade, har beställt omkring 26 torpeder hos den nya verkstaden och omkring ett 30-tal i utlandet. Därtill kommer det antal torpeder, som blir en följd af Riksdagens beslut nu. Ty för den händelse att Riksdagen vill biträda någon nyanskaffning af torpeder, så skulle det efter mitt förslag bli minst 33 stycken torpeder, som verkstaden skulle få förfärdiga till och med 1911 års utgång, och man kan ju tänka sig, att marinförvaltningen ännu icke har utnyttjat hela det anslag för torpedanskaffning, som ingår i redan beviljade nybyggnadsanslag. Sålunda kan jag för min del icke finna annat, än att verkstaden under angifna tid skall få sin fulla sysselsättning; ty den kommer med all sannolikhet icke att påbörja någon verksamhet af större betydelse under 1910, åtminstone icke förr än fram under den senare delen af året, och verkstadens årstillverkning har beräknats till 26 torpeder.

Då herr statsrådet vidare anförde, att det nu begärda anslaget

delvis skulle vara till att täcka afgången af redan förbrukade torpeder, så kan jag säga, att denna afgång redan är täckt; men den är täckt af det anslag, som beviljades 1907. Af de 300,000 kronor, som då beviljades till torpeder, har marinförvaltningen under 1909 inköpt 31 torpeder, däraf 23 stycken 45 centimeters; och däraf har man först i förrådet inlagt det antal, som förstörts 1909, och enligt verkställd beräkning skulle det vara 17 reservtorpeder vid 1910 års utgång. Enligt den kungl. propositionen gäller det således icke att täcka det behof, som uppkommit 1909; ty det behofvet är redan täckt.

Jag är därför öfvertygad om, att Riksdagen gör klokast i att begränsa sig till det belopp, som jag tillåtit mig förorda.

Öfverläggningen var här härmed afslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan och dels på bifall till den vid momentet af herrar Thorsson och Rydén afgifna reservationen, och förklarade herr talmannen sig anse den sistnämnda propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Som emellertid votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen denna voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med afslag å statsutskottets hemställan i punkten 19:o) mom 2:o) af utskottets förevarande utlåtande nr 5, bifaller den vid momentet af herrar Thorsson och Rydén afgifna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utvisade 92 ja och 70 nej, hvadan kammaren bifallit den af herrar Thorsson och Rydén vid momentet afgifna reservationen.

Mom. 3:o)—5:o).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 20:o)—37:o).

Kammaren biföll hvad utskottet hemställt.

Punkten 38:o).

Lades till handlingarna.

*Angående
artilleri- och
torpedmate-
riäl för
stridsfarty-
gen m. m.
(Forts.)*

§ 2.

Angående
vissa ändringar i bestämmelserna rörande statsunderstöd till enskilda läroanstalter.

Till behandling förelåg härefter statsutskottets utlåtande nr 40, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i bestämmelserna rörande statsunderstöd till enskilda läroanstalter jämte en i ämnet väckt motion.

Mom. a).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Efter föredragning af utskottets hemställan i *mom. b)* begärdes ordet af

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Lindström, som anförde: Herr talman, mina herrar! Som herrarna torde erinra sig, beslöt förra årets Riksdag, att enskilda samskolor och goss-skolor, som för framtiden ville ha statsunderstöd, skulle anordna sig såsom öfverbyggnader på folkskolan och att de skulle omfatta fyra årsklasser utöfver den egentliga folkskolan. När detta beslut fattades, uppstod den frågan, hur man skulle förfara med de förutvarande statsunderstödda fem- och sexklassiga samskolorna. Dessa äro nämligen icke anordnade såsom öfverbyggnader på folkskolan, utan deras lägre klasser sticka ned och äro parallella med vissa klasser i folkskolan. I den frågan, huruvida dessa skolor skulle tillerkännas statsunderstöd eller icke, gjorde sig två skilda meningar gällande, en strängare och en mildare. Den strängare meningen omfattades af denna kammare, som ansåg, att skolorna i fråga borde erhålla respit till år 1914, efter hvilken tidpunkt de skulle vara ombildade såsom öfverbyggnader på folkskolan — uttrycket är icke fullt exakt, men jag använder det här för enkelhetens skull. Första kammaren återigen hyste den meningen, att dessa fem- och sexklassiga samskolor skulle allt framgent få bibehålla sina med folkskolan parallella klasser. Icke blott i denna punkt voro kamrarna oense, utan äfven i många andra intogo de skilda ståndpunkter. En sammanjämkning af de olika meningarna kom till stånd genom att Första kammaren gaf med sig på vissa punkter och Andra kammaren på andra punkter. En af de punkter, där Andra kammaren gaf vika, var just den, som rörde dessa fem- och sexklassiga samskolors öde, i hvilken punkt det blef Riksdagens gemensamma vilja, att dessa samskolor skulle allt framgent få behålla sina lägre klasser och icke behöfva anordna sig såsom öfverbyggnader på folkskolan. Kungl. Maj:ts utfärdade därefter bestämmelser i fråga om anslaget till enskilda mellanskolor i öfverensstämmelse med Riksdagens beslut. Sedermera upptäcktes det emellertid, att dessa bestämmelser genom vissa fel i formuleringen måste tolkas på det sätt, att dessa samskolor icke fingo behålla sina lägre klasser allt framgent, icke ens fingo behålla dem till år 1914, såsom Andra kammaren först beslöt, utan att de måste redan 1912 vara ombildade till öfverbyggnader på folkskolan. Med andra ord, genom ett fel i formuleringen kommo dessa skolor att bli, om jag så får säga, strängare behandlade än som afsågs af dem, som vid

förra riksdagen ville gå strängast tillvåga emot dem och som vid sammanjämknigen uppgifvit denna mening. I detta sakens läge ansåg jag mig icke kunna göra något annat än hemställa till Konungen att föreslå Riksdagen, att de gällande bestämmelserna skulle så ändras, att de blefve öfverensstämmande med Riksdagens vilja, och jag föreslog därför den ändringen, att dessa skolor allt framgent kunde få behålla sina lägre klasser.

Detta mitt förslag uppkallade tvenne motionärer i denna kammare, hvilka hemställde om den modifikationen i de gällande bestämmelserna, att nämnda skolor skulle ha rättighet att behålla sina lägre klasser till år 1920. Det är icke emot realiteten i hvad dessa motionärer ha föreslagit, som jag här vänder mig, ty i realiteten finns ingen större skillnad emellan motionärernas och Kungl. Maj:ts förslag, utan det är emot det sätt, hvarpå de uttalat sig om och behandlat Kungl. Maj:ts förslag. Motionärerna säga nämligen om Kungl. Maj:ts förslag: »Den åtgärd, som sålunda föreslås, är icke blott i hög grad ovanlig, utan måste och anses vara ur flera synpunkter särdeles egendomlig och betänkelig. Mot de af 1909 års Riksdag fastställda bestämmelser, hvilka nu skulle ändras, kan ingalunda anmärkas, att de skulle hafva tillkommit på något formellt inkorrekt sätt, eller att de i och för sig skulle vara så olämpliga, att något slags 'rättelse' nu vore af nödvändigheten påkallad». Jag trodde, när jag beslöt mig för den hemställdan jag gjorde, att den åtgärd, som jag sålunda vidtog, var den enda, som påkallades af den lojalitet, som jag var skyldig Konungen och Riksdagen. Om denna min åtgärd säga nu motionärerna, att den är i hög grad ovanlig, särdeles egendomlig och betänkelig. Nå, ett statsråd får ju finna sig i klander, det kan icke hjälpas, och att sådant riktas mot mig, får jag väl icke anse alltför öfverraskande, men hvad som öfverraskar mig det är hvad motionärerna i nästa andedrag uttala. I fortsättningen af motionen heter det nämligen: »Endast i ett afseende synes en modifikation af fjolårets beslut beträffande de enskilda mellanskolorna vara af billighetshänsyn påkallad. Enligt utskottets förslag skulle, såsom i det föregående blifvit påpekadt, för de lägre samskolornas utveckling till mellanskolor fastställas en öfvergångstid, som skulle räcka till utgången af år 1914. Genom Första kammarens bifall till friherre Flemings och herr Hedenlunds reservation samt genom Andra kammarens anslutning härtill blef denna öfvergångstid begränsad till utgången af år 1912. Den inskränkning, som sålunda kom till stånd, var utan tvifvel för sträng, och det torde kunna antagas, att Andra kammaren ej skulle hafva något emot, att den medgifna omdaningsfristen blefve ej oväsentligt förlängd, så att inga berättigade enskilda intressen måtte genom ett brådstörtadt genomförande af omdaningen blifva lidande.» Således när jag tycker, att dessa bestämmelser äro för stränga och föreslår en åtgärd för deras ändrande, då är det tillvägagångssättet i hög grad ovanligt, särdeles egendomligt och betänkligt, men när motionärerna tycka, att bestämmelserna äro för stränga och vilja ändra dem, då är allt rätt.

Nu kunna motionärerna säga till mig, att skillnaden emellan Kungl. Maj:ts förslag och deras icke är den, att icke båda vilja ha bestämmelserna ändrade, utan att den ligger i själfva det sätt, hvarpå

*Angående
vissa ändringar i bestämmelserna rörande statsunderstöd till enskilda läroanstalter.*

(Forts.)

Lördagen den 23 April, e. m.

Angående
vissa ändrin-
gar i bestämmelserna
rörande
statsunder-
stöd till
enskilda läro-
anstalter.
(Forts.)

vi vilja ha förändringen verkställd. Hvad är då skillnaden oss emellan? Jo, jag föreslår, att de gällande bestämmelserna skola ändras så, att de blifva i öfverensstämmelse med Riksdagens vilja, motionärerna föreslå, att Riksdagen skall ändra sin vilja så, att den kommer i närmare öfverensstämmelse med de oriktiga bestämmelserna. Jag hade tänkt mig, att min ståndpunkt i denna fråga var åtskilligt starkare än motionärernas, men jag medgifver, att sedan jag läst denna motion, mina begrepp om rättfärdighet och logik blifvit åtskilligt rubbade.

Då jag hörde diskussionen i dag i Första kammaren öfver detta ämne, fick jag den uppfattningen, att Första kammaren ansåg, att Kungl. Maj:t förfarit fullkomligt riktigt. Af politiska skäl ville emellertid Första kammaren icke gå med på Kungl. Maj:ts förslag, ty det lät som om man i Första kammaren icke trodde, att medkammaren skulle erkänna det berättigade däri, utan man har där tagit utskottets förslag. Vid sådant förhållande är det klart, att icke heller denna kammare bör taga något annat än utskottets förslag, ty skulle denna kammare taga något annat, skulle frågan falla, och då komme bestämmelsen om år 1912 som gräns för anståndstiden att stå kvar. Således måste jag finna mig i, att man här antager utskottets förslag, och jag kan så mycket hellre göra detta, som någon större och väsentligare skillnad mellan detta förslag och Kungl. Maj:ts icke är för handen. Men på samma gång jag gör detta, vill jag, herr talman, ha inlagdt och till protokollet antecknad en allvarlig gensaga emot det sätt, hvarpå mitt åtgörande i detta fall af motionärerna blifvit bedömdt.

Vidare yttrade:

Herr Rydén: Herr talman! Det aldeles osedvanligt skarpa anförande gentemot ett par motionärer i denna kammare, som nyss hållits, föranleder mig, som icke annars i denna fråga tänkt yttra mig, att säga några ord om just den formella sidan af denna frågas behandling. Herr statsrådet har lagt *en* synpunkt på denna fråga, men jag vill framhålla, att det också mycket väl kan läggas en *annan* synpunkt på densamma. Jag har ju ingenting med denna motion att skaffa, utan har endast sett saken såsom en enskild ledamot af denna kammare.

Förhållandet är nu det, att kamrarne vid fjolårets riksdag stannade vid olika beslut angående just dessa samskolor, som åtnjutit statsunderstöd. Första kammaren följde nämligen ett par af sina reservanter, som ville åt de privata, statsunderstödda små samskolorna gifva en oinskränkt lifstid, medan Andra kammaren följande sina utskottsrepresentanter ville begränsa tiden för dessa samskolors verksamhet till år 1914. Kamrarne hade alltså intagit två från hvarandra skilda ståndpunkter.

Så upptogs till behandling i utskottet frågan om en sammanjämkning af dessa olika ståndpunkter. Jag ber nu att med samma **tyrka*, hvarmed herr statsrådet betonade sin ståndpunkt, få konstatera att i denna fråga — det vill säga den del som rör dessa särskilda bestämmelser i fråga om anslaget till enskilda samskolor — fick Första kammaren sin vilja igenom beträffande *hvar* enda moment i de be-

stämmelser, som kammaren följande sina reservanter förut hade fattat. Sålunda är det Första kammaren, som helt och hållet dikterat dessa bestämmelser angående de enskilda samskolorna.

Andra kammaren åter uppnådde i andra delar, där den höll på sin mening, att det gemensamma riksdagsbeslutet gick i den riktning, som Andra kammaren föreslagit. Nu har det ju lämnats åtskilliga interiörer från denna sammanjämkning. Men den, som icke hörde till utskottet, bedömde denna sammanjämkning, icke efter hvad som hade talats i utskottet, utan efter det *definitiva sammanjämningsmemorial*, som förelåg till kammarens afgörande. Och så blef det klart, att Första kammaren fick sin vilja igenom i fråga om de enskilda samskolorna, medan Andra kammarens mening segrade beträffande de kommunala mellanskolorna och de högre folkskolorna.

Så upptäcktes det några månader efteråt, att Första kammarens ledamöter i utskottet affattat en oriktig reservation, och att Första kammaren, följande sina representanter i utskottet, fattat ett orätt beslut. Nå, herr ecklesiastikministern, som antager att det är galet, kommer nu in till denna riksdag med en proposition och begär, att Andra kammaren skall icke blott uppgifva sin egen ståndpunkt i frågan, utan äfven vara med om att korrigera de bockar, som Första kammaren begått. Jag får säga, att för min ringa del anser jag, att är det någon som kan sägas komma med djärfva och starka kraf, så torde det väl vara den, som, icke nöjd med att Andra kammaren går med på och biträder Första kammarens beslut, ifrågasätter, att Andra kammaren skall vara med om att rätta de bockar, som Första kammaren begått. Jag kan icke finna annat, än att om här ett fel är begånget, hvilket här med stor styrka göres gällande, så hvilat ansvaret härför uteslutande på de utskottsrepresentanter, som Första kammaren hade och på Första kammaren själf, som icke såg upp, när det gällde att bevaka sina egna intressen.

Herr statsrådet yttrade något om illojalitet. Jag undrar dock, om icke det politiska lifvet är sådant, att när man vill ha igenom en sak, som ligger en om hjärtat och som är sådan att två parter skola därom fatta ett gemensamt beslut, till hvilket man sålunda lämpligen bör komma genom ömsesidiga eftergifter — om icke det politiska lifvet därvid fordrar, att hvardera parten bevakar sina intressen och skyddar den ståndpunkt samma part intager? Var det icke här Första kammarens skyldighet att bevaka *sina* intressen, likaväl som det var Andra kammarens att bevaka *sina*? Och om nu Första kammaren urakillät att rätt tillgodose sina intressen, är det då icke väl mycket begärdt, att Andra kammaren året efter skall gifva med sig, därför att Första kammaren begått ett misstag. Och så mycket vågar jag bestämdt antaga, att om förhållandet varit ett motsatt, nämligen om Andra kammarens utskottsrepresentanter begått en blunder, och vi i denna kammare följt våra ledamöter i utskottet och gjort oss skyldiga till samma fel, så hade vi, därom är jag lifligt öfvertygad, om den frågan förelegat, att Första kammaren vid ett sådant förhållande skulle gifva med sig, på en dylik framställning fått ett bleklagdt nej. Här föreligger ett beslut, fattadt genom Första kammarens förvällande, på grund af hvilket, sådant det blifvit af Kungl. Maj:t fastställt, under-

Angående
vissa ändringar i bestämmelserna rörande statunderstöd till enskilda läroanstalter.
(Forts.)

Angående vissa ändringar i bestämmelserna rörande statsunderstöd till enskilda läroanstalter. (Forts.)

stöd till vissa samskolor skulle, om icke någon ändring komme till stånd, upphöra med utgången af år 1912. Äfven om jag varit tveksam om, huruvida tiden för sådant understöds åtnjutande borde utsträckas så långt som till 1920, har jag dock ansett, att reella skäl tala för att tiden i någon mån bör utsträckas; och då utskottets förslag innebär en kompromiss har jag icke reserverat mig för kortare frist än utskottet hemställt om. Jag tror icke vi böra blåsa upp denna fråga till något mer än den verkligen är. Ifall Riksdagen bifaller utskottets hemställan, har säkerligen denna fråga fått den lösning, som bäst öfverensstämmer med hvad som är nyttigt och godt för dessa skolor och landets skolväsen i sin helhet.

Under sådana omständigheter skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna del.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Lindström: Herr talman! Mina herrar! Jag skall icke förlänga en alldeles onödig diskussion, men jag ber dock att få säga endast ett par ord. Gentemot hvad herr Rydén sade, att jag yttrat mig om illojalitet, vill jag påstå, att detta var en missuppfattning af herr Rydén. Jag har icke använt ordet illojalitet, utan endast talat om min egen skyldighet att vara lojal mot Konungen och Riksdagen. Hvad herr Rydén i öfrigt anförde gifver icke anledning till bemötande från min sida, då ju hela hans anförande innebar ett erkännande af riktigheten af, hvad jag sagt. En sak vill jag dock anmärka, nämligen mot herr Rydéns påstående, att Kungl. Maj:t begärt, att Andra kammaren skall gifva efter i denna punkt. Herr Rydén! Andra kammaren *gaf* efter i denna punkt förra året för att vinna andra fördelar.

Öfverläggningen var härmed slutad. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Mom. c).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

Angående anordnande af elektrisk belysning och värmeledning inom vissa delar af Vadstena hospital.

Slutligen fanns å föredragningslistan uppfördt statsutskottets utlåtande nr 41, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande af elektrisk belysning och värmeledning inom vissa delar af Vadstena hospital.

I öfverensstämmelse med hvad Kungl. Maj:t föreslagit i en till Riksdagen aflåten, till statsutskottets förberedande behandling öfverlämnad proposition, nr 128, hemställde statsutskottet, att Riksdagen måtte för anordnande af elektrisk belysning och värmeledning inom vissa delar af Vadstena hospital bevilja ett anslag af 226,900 kronor samt däraf på extra stat för år 1911 anvisa 26,900 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att af tillgängliga medel redan under innevarande år utanordna beloppet.

Reservationer hade emellertid afgifvits:

af herrar *Berg* i Stockholm, *Thorsson*, *Sjö*, *Starbäck*, *Rydén*, *Erikson* i Öfra Odensvi och *Thor*, hvilka ansett, att utskottet bort föreslå, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke måtte af Riksdagen bifallas;

samt af herrar grefve *A. F. Wachtmeister* och grefve *F. T. C. von Rosen*.

Angående anordnande af elektrisk belysning och värmeledning inom vissa delar af Vadstena hospital.
(Forts.)

Sedan utskottets hemställan upplästs, begärdes ordet af

Herr *Berg* i Stockholm, som anförde: Herr talman! Såsom framgår af föreliggande proposition, vårdas på Vadstena hospital 800 sinnessjuka. Af dessa 800 inrymmas 615, det vill säga det vida öfvervägande antalet, uti en del byggnader om hvilka i denna proposition icke alls är fråga. Återstående 185, alla kvinnliga patienter af den så kallade allmänna klassen, ha däremot inrymmts uti de båda gamla stenhuset, hvilkas ändring proponerades i fjol och hvilkas ändring nu för andra gången proponeras i år. Om dessa båda gamla stenhuser upplyses, att de hittills uppvärmts genom kakelugnar och belysts med fotogenlampor. Medicinalstyrelsen önskar i stället centraluppvärmning och elektrisk belysning. Därför begärde den i fjol för rifnings- och därmed sammanhängande arbeten 65,000 kronor, för ångpannehus 34,300 kronor, för ångpanneanläggning 68,000 kronor, för belysningsanordningar 79,200 kronor och för en ledningstunnel 21,600 kronor, summa 268,100 kronor. Därjämte framhöll medicinalstyrelsen då nödvändigheten af att bygga ett nytt hus, som skulle inrymma dels samlingshall för de lugnare patienterna och dels vissa bostadslägenheter. Kostnaden för uppförandet häraf skulle, enligt uppgjorda ritningar, uppgå till 94,700 kronor. Departementschefen uttalade, att han erkände behovet af detta nya samlingshus men ansåg, att det kunde anstå något år med dess uppförande, och därför togs tills vidare icke denna post upp.

Förra årets proposition afslogs af Riksdagen, men har i år kommit tillbaka med några mindre afprutningar. För det första är samlingshuset icke heller nu medtaget utan fortfarande undanskjutet något år. Ledningstunneln, som enligt fjolårets förslag skulle gå under jorden 240 meter, har nu blifvit utbytt mot en trumma af tjärad plank, som skall upphängas på en lång stenmur. Medicinalstyrelsen är icke riktigt belåten med denna besynnerliga anordning, emedan den långa upphängda trätrumman icke skulle i soliditet vara jämförlig med en underjordisk tunnel och dessutom skulle löpa utmed en promenadplats för de sinnessjuka samt vara utsatt för deras åverkan. Men eftersom den endast på ett par sträckor, tillsammans 15 meter, skulle gå under jorden, skulle den blifva 18,000 kronor billigare än den underjordiska tunneln, och därför nöjer sig nu medicinalstyrelsen med denna anordning, ehuru den naturligtvis icke tycker densamma vara synnerligen tilltalande.

För den elektriska belysningen upptogs i fjolårets proposition koltrådslampor; de äro i år utbytta mot metalltrådslampor. Icke heller med detta utbyte är medicinalstyrelsen tillfredsställd. Den anmärker,

Angående
anordnande
af elektrisk
belysning och
värmeledning
inom vissa
delar af
Vadstena
hospital.
(Forts.)

att metalltrådslamporna dels äro dyrare och dels ovaraktigare. Men eftersom kraftanläggningen skulle bli 23,200 kronor billigare, böjer sig medicinalstyrelsen äfven för denna anordning.

Däremot vidhåller medicinalstyrelsen oförändradt de anslag, som begärdes för ångpannehus och ångpanneanläggning samt för rifnings- och därmed sammanhängande arbeten, hvilken sista post fortfarande upptages till 65,000 kronor. På tunneln och koltrådslamporna besparas 41,200 kronor. Om man nu behåller i tanken det påyrkade uppförandet om något år af ett nytt samlingshus för en kostnad af 94,700 kronor, skulle alltså den summa, som Riksdagen faktiskt i kväll skulle binda sig för, blifva 321,600 kronor.

Då öfverintendentsämbetet fick yttra sig öfver det nya förslag, som i år förelagts Riksdagen, fäste ämbetet uppmärksamheten på en synpunkt, som egendomligt nog hittills blifvit alldeles borttappad. Öfverintendentsämbetet gjorde den erinran, att de båda gamla stenhus, hvarom här är fråga och i hvilka 185 patienter åtnjuta vård. äro lämningar efter det gamla birgittinska nunneklostret i Vadstena, den bäst bevarade af våra klosterbyggnader i Sverige.

Genom denna nya synpunkt finner man sig ställd inför 3 frågor, som synas mig viktiga att besvara.

Den första är den: *huru pass genomgripande äro de ändringar, som i propositionen föreslås?*

Härpå har medicinalstyrelsen gifvit ett besked, som i tydlighet lämnar ingenting öfrigt att önska. Medicinalstyrelsen ansåg redan för ett år sedan, och den vidhåller detsamma i år, att för rifningsarbetet m. m. skulle fordras 65,000 kronor. För att motivera denna öfverraskande höga summa anför den, att man måste genombräta murar, som ofta äro metertjocka, uppbryta hvalf och upphugga djupa nischer i de gamla byggnadernas väggar. Dessa ändringar äro så stora och svåra, att medicinalstyrelsen hvarken för ett år sedan eller nu kunnat beräkna kostnaderna till mindre än 65,000 kronor. Detta gör för hvar och ett af de 260 rum, som finnas i byggnaderna, i medeltal 250 kronor eller för hvar och en af de 185 patienter, som därstädes åtnjuta vård, i medeltal 350 kronor.

Under ärendets förberedande behandling har man sökt på allt sätt bagatellisera omfånget af ifrågavarande rifningsarbeten. En mycket ifrig anhängare af Kungl. Maj:ts proposition har till och med påstått, att de ändringar, som här skulle komma till stånd, icke äro mera betydande än de, som rättorna åstadkomma i alla gamla stenhus. Ja, den tanken hyste väl ändå icke medicinalstyrelsen, då den för ett år sedan motiverade sina 65,000 kronor; och äfven nu torde denna tanke vara främmande för samma styrelse, enär den i år vidhåller summan utan ett öres afdrag. Det torde därför kunna fastslås, att de ändringar af de gamla klosterbyggnaderna, som här föreslås, äro af synnerligt genomgripande beskaffenhet.

Den andra frågan, som man måste göra sig, är denna: *i hvad mån måste då dessa genomgripande ändringar skada de gamla byggnaderna i deras egenskap af kulturhistoriska fornminnen?*

På den frågan får man ett otvetydigt svar från de på området sakkunniga myndigheter, som i år fått yttra sig. Först och främst af

riksantikvariern. Han förklarar, att de ändringar, som här ifrågasatts, äro ingrepp, som i hög grad skulle skada de gamla byggnaderna, och därför har han för sin del på det kraftigaste afstyrkt förslaget. Och öfverintendentsämbetet har tagit hänsyn till riksantikvarierns mening och med anledning däraf hemställt om ny utredning i frågan.

Nu har medicinalstyrelsen på allt sätt i ett senare utlåtande sökt bagatellisera de betänkligheter, som uttalats af riksantikvariern och af öfverintendentsämbetet. Ehuru medicinalstyrelsen, så vidt känt är, icke kan göra något som helst anspråk att vara auktoritet på det arkeologiska området, har den dock förklarat sig öfvertygad om, att arbetet icke i någon mån skulle förringa byggnadernas kulturhistoriska värde, på intet sätt förstöra byggnaderna, ja, som det heter, icke ens nämnvärdt störa deras historiska intresse, och den förklarar, att riksantikvarierns farhågor för rifningsarbetets »förment» skadliga inflytande äro ogrundade. Ja, medicinalstyrelsen har gått ända därefter, att den påstått, att den, som motsätter sig de betydliga rifningsarbetena, drifves till den konsekvensen, att han måste yrka på »klostrets återställande, så vidt möjligt, i dess ursprungliga skick»; ty om icke ett sådant återställande företages, skulle, förmenar medicinalstyrelsen, i kulturhistoriskt hänseende intet nämnvärdt vara vunnet.

Hvad medicinalstyrelsen sålunda anført, har blifvit bemött och fullständigt vederlagt, i icke mindre än två skrivelser från vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien, hvilka skrivelser tyvärr blifvit ytterst flyktigt refererade i propositionen. Akademien förklarar i dessa skrivelser, att de ifrågavarande byggnaderna höra till de dyrbaraste fornminnesmärken, som vi äga i vårt land. Den intygar vidare, att deras värde skulle blifva väsentligen förminskadt genom de ändringar, som nu föreslagits, och den bemöter slutligen på ett ovanligt ampert sätt medicinalstyrelsens påstående om hvad som skulle blifva konsekvensen, om man icke ginge in på ändringarna, nämligen att man skulle nödgas återställa klostret i dess ursprungliga skick, ett påstående, som tydligare än allt annat visar, att medicinalstyrelsen här befinner sig på absolut främmande mark, då den icke ens vet, att, om det är något, som äkta fornvänner afsky, så är det nygjorda antikviteter, byggnader, som man konstruerar upp efter en gissning om hvad de fordom någon gång varit. Jag tror jag kan påstå, att det icke finnes någon af våra fornvänner, som skulle vara med om ett så besynnerligt företag, som medicinalstyrelsen här tänker sig, nämligen att man skulle konstruera upp birgittinerklostret igen i den gestalt, som man kan fantisera sig till, att det ursprungligen måhända haft.

Det måste således fastslås, att de rifningsarbeten, som här påyrkas, skulle vålla synnerligen stor skada på de gamla byggnaderna, i deras egenskap af fornminnen.

Kommer jag så slutligen till den tredje, den i praktiskt afseende viktigaste frågan, som naturligtvis är den, *hururida man öfverhufvud skall bry sig om att taga hänsyn till dylika betänkligheter*, och om man icke hellre bör resonera så: Låt vara, att ändringarna äro mycket genomgripande, låt vara, att de skulle i kulturhistoriskt afseende högst väsentligt skada fornlämningarna, allt detta är ändå endast lappr och flärd, som praktiska män icke behöfva bry sig om.

Angående anordnande af elektrisk belysning och värmeledning inom vissa delar af Vadstena hospital (Forta.)

Angående
anordnande
af elektrisk
bevisning och
värmeledning
inom rissa
delar af
Vadstena
hospital.
(Forts.)

Jag vet nog, att det ännu i vår tid finnes personer, hvilka i många andra saker äro kloka och förståndiga, men som med öfverlägsen ringaktning se ned på »de där lärda herrarna», som syssla med vården af våra fornminnen, och som rycka på axlarna åt, att man kan tillmäta sådana gamla onödiga och improduktiva saker något egentligt värde. Man har kanske icke så mycken rätt att förväna sig öfver, att en dylik tankegång ännu kan lifva kvar, den hänger nog ihop med åtskilligt, som icke är så godt hos vårt folk. Vårt svenska nationallynne har många vackra sidor, men det har tyvärr äfven åtskilliga mindre vackra, och till de minst vackra hör en viss inneboende lust att spolia och förstöra, som man ser utmärka vår svenska ungdom i så bedröfligt hög grad, och som nog tyvärr finnes kvar och mången gång visar sig äfven hos de äldre. Eller har det icke hänt här i vårt land, och det ännu under senaste seklet, att svenska män hafva brutit ned runstenar, resta på deras egen fäderneärfda mark, hvilka, om de hade blifvit bevarade och tydda, skulle hafva lämnat oskattbara vittnesbörd om deras fäders lif och tro och om vårt modersmåls äldsta skick, men som de klubbat i stycken och stuckit in i bron öfver ett dike eller i stenfoten till en lada? Har det icke äfven mången gång hänt, att härliga kyrkliga byggnadsverk blifvit bit för bit förda till ugnen och brända till kalk? Har det icke vidare ännu under det senaste århundradet hänt, att på öfverhetens egen befallning det gamla präktiga bohaget på en del statsegendorar slumpats bort på auktion för en spottstyfver, så att man sedan i trakten kunnat finna sönderskurna stycken af ytterst dyrbara gobeliner såsom mattor i torparstugorna eller såsom segel i fiskarbåtarna? Jag är säker på, att här i kammaren finnas åtskilliga, som från sin egen hembygd känna exempel på den skamliga vandalisering, hvartill så många gjort sig skyldiga och det ännu i senaste tider. Det är ett sorgligt och förödmjukande kapitel i vår svenska odlingshistoria detta. Det är sorgligt och förödmjukande framför allt därför, att det visar, att vi ännu icke allmänt fått klart för oss, att ingen kan begära pietet hos sina söner, om han icke visar pietet för sina fäder, och att intet folk har rätt att hoppas en framtid, som icke vördar sin forntid och vårdar dess minnen.

De bägge gamla byggnader, om hvilka här är fråga, utgöra återstoden af det gamla birgittinerklostret, hvilket utgör ett minnesmärke från en tid, då svensk odling var känd och ärad öfver Europa. Om det också skulle finnas en och annan här, som anser det barnsligt och enfaldigt af mig, vill jag dock i alla fall ifrågasätta, huruvida vi verkligen böra skynda oss att bevilja 226,900 kronor till att sönderrifva och för alltid fördärfva detta gamla minne. Jag ber att i stället få hemställa till kammaren, om det icke vore skäl att uppskjuta denna åtgärd och under tiden försöka få fram en utredning, huruvida det icke skulle vara möjligt att på något sätt med hvarandra förlika de bägge berättigade intressen, som här äro ifråga, nämligen *sinnessjukvårdens* och *fornminnesvårdens*. Det vore sorgligt, om ett sådant sätt icke skulle kunna uttänkas. Herr talman, jag ber, att kammaren måtte bevilja anstånd med förstöringsarbetet, och yrkar bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Palme, Kobb, Ekman* i Mogaård, *Kronlund, Igel, Starbäck, Thor, Mogren, Bromée* i Billsta, *Gibson, Ahlfcvengren, Beckman, Bosson* och *Larsson* i Klagstorp.

Angående anordnande af elektrisk belysning och värmeledning inom vissa delar af Vadstena hospital.
(Forts.)

Härefter yttrade:

Herr Thyren: Herr talman, mina herrar! Efter hvad som nu anförts af den siste ärade talaren, kan jag inskränka mig till att med några få ord angifva de skäl, som bestämt äfven mig för att i detta ärende rösta icke för utskottets hemställan, utan för reservationen.

Det synes mig, att det är tre intressen, som så att säga skära hvarandra i denna punkt, ett hygieniskt, ett ekonomiskt och ett historiskt.

Ur den *hygieniska* eller den rena hospitalssynpunkten vore naturligtvis det bästa att skapa en helt ny och modärnt anlagd hospitalbyggnad och att utrymma det gamla klostret. Att det därefter bästa skulle vara att inlägga denna nu omtalade värmeledning m. m., det vågar jag gentemot medicinalstyrelsen icke bestrida, ehuru det någon mån öfverraskat mig, att man anför det argumentet, att ventilationen skulle genom värmeledningen blifva icke allenast lika bra och bättre än genom kakelugnsledning, utan t. o. m. så mycket bättre, att skillnaden skulle vara ett afgörande skäl.

Från den *ekonomiska* synpunkten sedt är naturligtvis det allra bästa att hålla på status quo, att göra ingenting, icke göra någon utgift, och lika tydligt är, att, om detta icke skulle gå för sig, det vore bättre att slippa undan med en utgift af 227,000 kronor än en utgift af 500,000 eller 800,000 kronor, allt under den förutsättningen — där jag icke heller vill bestrida medicinalstyrelsens uttalande — att den nuvarande byggnaden, sådan den är, skulle under *en lång framtid*, som det heter, »vara tjänlig som hospital».

Hvad vidare angår den *historiska* synpunkten, är det alldeles gifvet, att det allra bästa ur denna synpunkt vore att vårda klostret såsom ett rent minnesmärke och att sålunda afhysa dess nuvarande praktiska bruk. Kan icke detta gå för sig, är naturligtvis det näst bästa att hålla på status quo och lämna det, som det är. Det *sämsta* ur historisk synpunkt vore att göra den nu föreslagna förändringen. Någon bagatell är denna förändring visserligen icke. Jag måste däruti instämma med den siste ärade talaren och påpekar ännu en gång, hvad han nämnde, att medicinalstyrelsen själf förklarar, att det skall företagas en »genombrytning på åtskilliga ställen af metertjocka murar, uppbrytande af golf med underliggande hvalf och upphuggning af djupa nischer». Och till samma slut kommer man, om man utgår, såsom han äfven gjort, från det belopp af 65,000 kronor, som anslagits endast för denna del af arbetena. Om nu också dagaflöningen inom murerifacket är jämförelsevis hög, så lär man väl ändå kunna för 65,000 kronor få rotadt åtskilligt i de gamla murarna, låt vara att de äro metertjocka.

Ja, detta nu om de korsande intressena. Huru skall då frågan bäst lösas? Jag bör först kanske nämna, att medicinalstyrelsen har i någon mån vägt deras värde mot hvarandra med en kort antydan.

Angående
anordnande
af elektrisk
belysning och
värmeledning
inom vissa
delar af
Vadstena
hospital.
(Forts.)

Det heter nämligen på sidan 10 i uttalandet, att »den historiskt intresserade lärar enligt styrelsens mening lätt kunna abstrahera från det intryck af modärnisering, dessa nya anordningar kunna medföra». Ja, jag vill medgifva, att det kan vara en tröst för den, som är stark i abstraktion; för den, som ej är det, återstår väl att blunda och, ifall han är stark i fantasien, söka för sitt inre öga måla upp bilden af de ursprungliga byggnaderna. Men det gör mig ondt om den, som hvarken är stark i abstraktionen eller i fantasien, för den ser jag ingen råd, för honom torde nog illusionen bli illa åtgången, och han torde kanske göra bäst i att hålla sig alldeles borta från platsen.

Emellertid om jag för min del skulle väga dessa intressen så, som jag ser dem, så skulle jag vilja säga, att hela frågan kommer egentligen an på *en* punkt, och det är den: huru pass nödvändigt, huru pass trängande är detta förstnämnda hygieniska intresse? Vore det så, som medicinalstyrelsen säger, åtminstone mellan raderna, att vi stå inför det oundgängligt tvingande alternativet att antingen betala 800,000 eller 500,000 kronor — huru man nu vill fixera summan — till en nybyggnad — eller ock dessa 200,000 kronor till en reparation, ja, då måste jag säga, att jag mycket väl förstår, att många — om också kanske med ledsnad — anse sig nödsakade att votera för dessa 200,000 kronor för att icke längre fram framtvinga ett anslag på 800,000. Men här just synes mig den angräpliga punkten vara. Man bör väl besinna, att här ej är fråga om en *växande* olägenhet; det är ju icke ett fallfärdigt hus det gäller, som blir mer och mer obeboeligt ju längre tiden går utan frågan afser, om uppvärmningen fortfarande skall ske medelst kakelugnar, som hvarken äro sämre eller bättre än de varit i 80 eller 100 år och som ej heller bli sämre, för så vidt de vederbörligen sotas och i tid omsättas, i fråga hvarom jag ej har ringaste anledning att betvifla, att så verkligen sker. Nu invändes, att flere andra hospital fått denna modärnare belysning och värmeledning. Ja, naturligtvis ha de fått den, då inga skäl talat däremot; men man kan icke därpå sluta, att i detta fall, då så *starka* skäl tala emot, man också ovillkorligen skall införa denna modärnisering, därför att det skett på andra ställen. Olägenheterna äro som sagt hvarken större eller mindre nu än under de gångna 80—100 åren och risken att lämna det tillsvidare i samma skick hvarken större eller mindre, än förhållandet varit hela denna långa tid. Jag tar för alldeles gifvet — åter i likhet med den senaste ärade talaren — att när statens finanser bli blomstrande igen — som de naturligtvis bli med tiden — så kommer man att å ena sidan tillgodose de hygieniska intressena genom att uppföra en alldeles ny och modärn byggnad och å andra sidan på bästa sätt tillgodose de historiska intressena genom att omhändertaga den nuvarande byggnaden som ett rent minnesmärke. Och när denna tid kommer, så kan jag mycket väl föreställa mig, att våra efterkommande, därest vi nu skulle fatta det beslut, som jag för min del önskar *icke* måtte fattas, att de, säger jag, för att göra detta ogjordt igen, gärna vilja betala dubbla ifrågavarande summa och mycket mera till; om nämligen dessa efterkommande hysa den rätta respekten för sina fäder — d. v. s. icke för oss, om vi fatta detta beslut, utan för sina gamla förfäder och sin gamla forntid.

Nog af; det må ankomma på framtidens statsfinanser att gifva frågan dess bästa lösning. För det närvarande kan jag icke finna några betänkligheter mot att lämna det hela in statu quo och kan icke finna nödvändigheten styrkt af att i så hög grad, som det efter min mening skulle vara, offra vårt i sitt slag snart sagdt enda betydande medeltidsminnesmärke för vinnande af — som det hela till sist skulle resultera i — bättre ventilationsförhållanden. Jag får därför, herr talman, yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

*Angående
anordnande
af elektrisk
belysning och
värmeledning
inom vissa
delar af
Vadstena
hospital.
(Forts.)*

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet grefve Hamilton: Herr talman, mina herrar! De båda sista ärade talarnes anföranden ha i viss mån beredt mig en öfverraskning, i det diskussionen i denna kammare synes komma att gå i en riktning, som jag icke tänkt mig; och jag vill tillägga, att denna öfverraskning ej för mig varit egentligen obehaglig. Jag hade nämligen tänkt, att den synpunkt, som framför allt skulle komma till synes här i Andra kammaren, skulle vara den, som berördes i slutet af den siste ärade talarens anförande, och som är den förnämsta synpunkten i den förste ärade talarens reservation, fast den ej alls märktes i hans anförande. Reservanterna ha nämligen ställt sig på den ståndpunkten, att det här skulle gälla en fullkomligt onödig utgift; det är viktigare, säga de, att bygga nya hospital; tills antalet befintliga sjuksjuka fått bostäder, kan man låta frågan anstå. Den åsikt, som här kommer till synes och som underströks af den siste ärade talaren, är emellertid helt och hållet ny, helt och hållet främmande för denna kammare hittills. Riksdagen har under de sista tio åren varit sällsynt tillmötesgående i fråga om Kungl. Maj:ts äskanden, när det gällt tillgodoseende af sjuksjukvården, men detta icke blott så, att den plan, som af Kungl. Maj:t uppgjorts för nya hospital, i allt väsentligt fullföljts, utan äfven så, att där svåra missförhållanden och brister förefunnits i fråga om äldre hospital, där har Riksdagen alltid varit villig att med gifmild hand afhjälpa dem. Det är, mina herrar, en känd sak, att i fråga om sjuksjukvården har uppfattningen under tidernas lopp väsentligen ändrats. Man har icke nu samma uppfattning som man hade år 1829, då Vadstena klosterbyggnader började tagas i anspråk för sitt nuvarande ändamål. Man har kommit till insikt därom, att just ventilationsförhållanden, belysnings- och värmeledningsförhållanden, möjligheten för de sjuka att få samlingsrum spela en högst betydande roll och ingalunda äro att betrakta som blott moderna lyxsaker, som man kan låta bli eller ej, i fråga om hvilka man utan att störa sin ansvarskänsla kan säga, att de icke behöfvas, då de ansetts onödiga för 100 år sedan.

Nu har särskildt med afseende å Vadstena hospital behovet af bättre förhållanden varit länge erkänt och gång på gång erkänts jämväl från Riksdagens sida. Det var redan år 1896 som Riksdagens revisorer vid besök där gjorde anmärkning på att i den del af hospitalet, hvarom nu är fråga, fortfarande fanns belysning, fotogenbelysning, som betecknades på ett sådant ställe som eldfarlig; och därför förklarade de, att ett af anstaltens förnämsta behof var att få elektrisk belysning. År 1904 besökte revisorerna åter anstalten och upprepade sin anmärkning. De anmälde för Riksdagen, att de dock funnit, att

*Ängående
anordnande
af elektrisk
belysning och
värmeledning
inom vissa
delar af
Vadstena
hospital.*

(Forts.)

medicinalstyrelsen tagit sig an denna fråga på allvar, men att saken blifvit fördröjd därför att, huru styrelsen än vändt den, blefve den dyr att ordna, hvarför man dragit sig för den; nu hade man dock kommit till ett förslagskontrakt, som revisorerna hoppades skulle leda till resultat.

Men det fanns en annan fråga, som icke var mindre trängande än belysningsfrågan, och det var uppvärmningsfrågan. Och när medicinalstyrelsen tog hand om den, så fann den, att bägge frågorna bäst löstes tillsammans. Därför framlades i fjol förslag för Riksdagen att ordna dessa förhållanden. Då vitsordade Riksdagens båda kamrar utan meningsskiljaktighet, att här förelåg ett verkligt angeläget behof, som borde afhjälpas. Men Riksdagen ansåg, att man borde kunna göra det något billigare. Det hade blifvit dyrt af anledning, som omnämndes af en föregående talare. Statsutskottet ansåg, att man borde kunna pruta ned 20,000 kronor, och på den bogen gick Första kammaren och tog reservationen, som prutade ned anslaget med detta belopp. I Andra kammaren sade man blott, att man yrkade på en utredning, om ej anordningarna kunde genomföras för billigare pris.

Nu har Kungl. Maj:t kommit igen med samma förslag men gjort allt hvad man kunnat för att pruta ned beloppet, och i stället för med 20,000 kronor har man nedbringat kostnadsförslaget med 40,000. Hvad Riksdagen i fjol begärde, har till fullo blifvit uppfyllt. — Nu satiriserade den förste talaren medicinalstyrelsen, därför att den uttalat sig med en viss missnöjd resignation om de anordningar, som måste tillgripas för att komma ned till detta anslag. Ja, kan man klandra medicinasstyrelsen därför? Medicinalstyrelsens förslag äro alltid uppgjorda med den största omsorg; men när den finner, att den för att tillmötesgå sparsamhetens kraf måste vara med om att dessa förslag bli enligt dess mening mindre tillfyllestgörande, så kan man väl icke begära, att den skall visa glädje och förnöjsamhet, utan man bör väl finna det ganska förklarligt, att den beklagar, att den måste godtaga anordningar, som den ej anser fullt tillfredsställande. Således, mina herrar, när man här ondgör sig öfver medicinalstyrelsen och öfver detta förslag, så bör man väl ändå komma ihåg, att det här gäller ett behof, som sedan länge tillbaka fastslagits och hvars förefintlighet uttryckligen vitsordats af fjolårets Riksdag.

Nu tillkommer ytterligare den omständigheten, att då denna fråga så många år varit på tal och då vidare medicinalstyrelsen och hospitalsdirektionen så länge dragit sig för att komma fram med densamma af hänsyn till dess så pass afsevärda dyrbarhet i förhållande till det resultat man vill uppnå, så ha kostnaderna för Vadstena hospitals underhåll under de sista tio åren nedbringats till de minsta möjliga. Därför säger jag helt enkelt som sanningen är, att afslås Kungl. Maj:ts proposition utan vidare nu, så måste ganska betydande kostnader nedläggas för att anstalten öfver hufvud skall kunna användas för ändamålet. Det blir alldeles nödvändigt. Den ståndpunkt, som intagits af reservanterna i första delen af reservationen och som fått ett visst uttryck i slutet af herr Thyréns anförande, den ståndpunkten kan man därför icke gå med på. Det borde väl ej svenska Riksdagen kunna göra; det innebure att ena året vitsorda, att ett trängande behof före-

ligger, och året därpå förklara, att saken kan anstå. Det vore väl en bra underlig situation, hvori vederbörande myndigheter härigenom komme.

Sålunda få nog herrarna vara ense med mig, att hvilken lösning man än skall välja, får man söka förbättra förhållandena vid Vadstena hospital, ty det är verkligen icke så, att föreställningen om bättre belysning, bättre ventilation och bättre uppvärmning med afseende på de sinnessjuka är blott en modesak. Nej, erfarenheten har visat, att dessa saker äro af största vikt. Nu har emellertid — jag erkänner, att jag här blef något öfverraskad — i denna kammare af de två senaste talarna framhållits med mycken styrka det, som var hufvudpunkten för Första kammaren och som gjorde, att den kammaren med mycket stor pluralitet afslog Kungl. Maj:ts förslag. Hvad Första kammaren framför allt ansåg angeläget var att skydda den gamla klosterbyggnaden mot vandalisering, och vandalisering anser man det nu vara, att den användes som hospital, att man begagnar den heliga Birgittas hus till därhus.

Jag får säga, att jag för egen del icke kan instämma i detta tal. Jag hyser nämligen samma uppfattning, som, bättre än jag kan göra det, formulerades af en talare i Första kammaren, då han sade ungefär som så: »Här säges, att det skulle vara nedsättande och motbjudande för känslan, att i den heliga Birgittas hus inhysas sinnessjuka. För min del vill jag dock säga, att jag finner det tilltalande och upplyftande, att detta gamla hus fortfarande under århundraden tjänar samma ändamål, för hvilket det af henne grundades, nämligen för att bringa hjälp och skydd åt lidande.

Ej heller kan jag förstå, att byggnaden skulle vandaliseras därigenom, att man insattë värmeledning i stället för kakelugnar. Tro herrarna, att den heliga Birgitta hade kakelugnar? — Nej, vet ni hvad hon hade? Hon hade värmeledning, hvilket också omnämnts i den kungl. propositionen. Och tro herrarna, att om den heliga Birgitta lefvat och fortfarande ledt denna anstalts utveckling — det är alls icke säkert, att den ej då nu varit använd som hospital — tro ni, att hon tvekat, om hon fått anslag, att sätta in en modern värmeledning i huset? Nej, för visso icke.

Ja, mina herrar, jag tillåter mig skämta, men jag skämtar därmed ingalunda med den aktning för våra historiska minnen, som genomgick både den förste och den andre talarens anförande. Är det så, att känslan för våra fornminnens helgd hos Riksdagen i dess helhet är så stark, som den kommit till uttryck i Första kammaren och hos de två talare, som här först hade ordet, och är det så, att herrarna i allmänhet ha den uppfattningen, att framför allt detta hus bör bevaras uteslutande som ett minnesmärke och icke bör begagnas såsom nu och därför icke heller bör utsättas för de förändringar, som betingas af dess nuvarande användning, ja, då ha vi kommit in på en fråga, som jag icke vill sätta mig emot, ehuru jag, som sagdt, för egen del är af en annan mening. Då skall jag på allvar taga under ompröfning den anordning, som vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien påyrkat, nämligen anläggandet af en ny paviljong. Men då uppstår åter frågan, hvad en sådan anläggning kostar. Medicinalstyrelsen har

Angående anordnande af elektrisk belysning och värmeledning inom vissa delar af Vadstena hospital.
(Forts.)

*Angående
anordnande
af elektrisk
belysning och
värmeledning
inom vissa
delar af
Vadstena
hospital.
(Forts.)*

beräknat kostnaden till 800,000 kronor, fränsedt mark. Man kan lätt se, att detta är för mycket tilltaget, då man beräknar den kostnad för hvarje patient, som denna summa skulle motsvara. Här behöfver man ju icke lägga på några särskilda kostnader för administrationsbyggnader. Men det kommer nog att kosta åtskilligt med pengar ändå både för byggnader och mark. Dessutom är att märka, att belägenheten är sådan, att det är mycket svårt att få dessa hus anordnade så, att de sluta sig till hvarandra utan att gator afstängas.

Men detta är emellertid icke något olösligt problem, utan det är en penningfråga, och om jag finner, att diskussionen fortfarande ger stöd för den uppfattning, som häfdats af Första kammaren, kunna herrarna vara öfvertygade om, att det på denna punkt för visso icke är att befara något mostånd från min sida, utan skall jag ägna mig åt denna nya uppgift med största intresse.

Herr Hagström: Herr talman! Det torde icke vara någon i denna kammare, som förnekar, att det kan vara behöfligt, att såväl belysnings- som uppvärmningsförhållandena förbättras vid Vadstena hospital. Men i likhet med de första talarne tror jag, att det icke är lämpligt att vidtaga så stora förändringar med det gamla nunneklostret, som här föreslagits. Beträffande åter belysningen bör verkligen elektrisk belysning kunna införas, utan att nämnvärda förändringar behöfva ifrågakomma.

Medicinalstyrelsen synes emellertid föreställa sig, att det ej finnes mer än ett enda sätt att lösa belysningsfrågan, nämligen genom anläggande af ett särskildt elektricitetsverk. Detta är emellertid, som vi veta, icke någon billig historia. Anläggningen skulle enligt det föreliggande förslaget uppgå till 56,000 kronor, och i fjolårets förslag var beloppet väsentligt högre eller 79,200 kronor. Den afdelning af hospitalet, den södra, som byggdes på 1890-talet, och som går under namnet »asylen», erhöi redan från början såväl uppvärmning medelst värmeledning som elektrisk belysning genom eget verk. Det lämpligaste hade väl varit, att detta belysningsverk vid asylen redan från början tilltagits så stort, att det kunnat förse äfven den nordliga afdelningen med elektrisk kraft. Då så emellertid icke skett, borde väl medicinalstyrelsen vid afgifvande af innevarande års förslag sett till, huruvida icke genom tillbyggnad af detta redan befintliga elektricitetsverk kapaciteten af detsamma kunnat ökas så, att behofvet därigenom blifvit tillgodosedt vid den afdelning, som nu är i saknad af elektrisk belysning. Det är ju klart, att två elektricitetsverk måste bli betydligt dyrbarare än ett enda sådant, icke blott i fråga om anläggningskostnaderna utan äfven i fråga om den årliga driftkostnaden. Men det finnes ännu ett sätt att lösa belysningsfrågan, ett sätt, som förefaller åtminstone mig mycket enkelt. Måhända har det varit för enkelt, för att medicinalstyrelsen ansett sig böra fästa afseende därvid. Det finnes där nere, såsom flera af herrarna nog veta, ett bolag, Motalaströms kraftaktiebolag, som levererar elektrisk kraft till bland andra Vadstena stad och en hel del af nämare därstädes. Man skulle väl kunna tänka sig, att detta bolag lämpligen kunde leverera kraft till den del af hospitalet, som nu saknar elektrisk belysning. Kostnaden

för den elektriska strömmen, som bolaget levererar, uppgår till 30 öre per kilowatt-timme. Och efter viss rabatt för viss mängd elektrisk ström skulle detta betyda ett pris per belysningstimme och lampa af mindre än $1\frac{1}{2}$ öre. Så mycket mer synes det mig, att man bort taga detta under öfvervägande, som det ju är fråga om att införa strömbesparande metalltrådslampor, hvarigenom strömåtgången blir betydligt mindre än hvad man beräknat i föregående års förslag.

Då det väl endast är en tidsfråga, när det gamla nunneklostret icke längre kommer att tjäna det ändamål, som det för närvarande har, är det väl icke lämpligt att där vidtaga sådana omändringar för endast värmeledning, som man nu ifrågasatt. Vill man återigen inrätta en värmeledning för den byggnadskomplex, som befinner sig i nordliga afdelningen af hospitalet, torde detta kunna ske för en betydligt mindre afskräckande summa än den, som Kungl. Maj:ts proposition för i år upptager.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Att söka försvara utskottets förslag kan synas lönlöst, men jag vill ändå säga några ord om hvarför utskottet hemställt om bifall till den af Kungl. Maj:t gjorda framställningen.

Samma fråga förelåg för fjolårets Riksdag, såsom handlingarna utvisa, och då begärdes ett betydligt högre anslag än det nu åskade. När statsutskottet pröfvade denna fråga, gjorde utskottet ett uttalande, hvilket jag ber att få läsa upp, alldenstund det är vägledande för den ståndpunkt, som utskottet intog i frågan. Det erkände behovet af anordnande af elektrisk belysning och centraluppvärmning inom vissa delar af Vadstena hospital, men yttrade, att »omkostnaderna för de föreslagna anordningarna dock synta så väsentligt höga, att utskottet måst taga under ompröfning, huruvida de icke skulle kunna afsevärdt nedbringas. Vid verkställd granskning hade utskottet trots sig finna, att på flera punkter väsentliga reduceringar i omkostnaderna skulle kunna göras. Då det emellertid icke varit utskottet möjligt att föreslå något bestämdt belopp, hvarmed nedsättning bort ske, och då någon fara i frågans uppskjutande till en kommande riksdag icke syntes förefinnas, ansåg utskottet önskligt, att Kungl. Maj:t bereddes tillfälle att taga frågan under förnyadt öfvervägande.» Och så hemställer utskottet om afslag å Kungl. Maj:ts framställning på anförda grunder. Mot utskottets hemställan reserverade sig några få ledamöter från Första kammaren, hvilka hemställde om ett mindre anslag eller om en reduktion af det begärda anslaget i den riktning, som utskottet i det här upplästa uttalandet gifvit en antydning om. Reservationen antogs af Första kammaren. Men då betänkandet föredrogs i Andra kammaren, anslöt sig denna kammare till det uttalande jag nyss uppläst och afslög Kungl. Maj:ts framställning.

Hvad var då naturligare än att Kungl. Maj:t och medicinalstyrelsen skulle taga frågan under förnyadt ompröfning, såsom Andra kammaren begärde? Nu har denna pröfning skett, och resultatet föreligger i den kungl. propositionen, som är af utskottets majoritet tillstyrkt. Första kammaren har redan avslutit sig till reservationen och afslagit Kungl. Maj:ts framställning. Det är klart, att om samma

*Angående
anordnande
af elektrisk
belysning och
värmeledning
inom vissa
delar af
Vadstena
hospital.
(Forts.)*

*Angående
anordnande
af elektrisk
belysning och
värmeledning
inom vissa
delar af
Vadstena
hospital.
(Forts.)*

uppfattning varit rådande i fjol som i år, skulle man icke begärt en förnyad utredning, för att reducering i omkostnaderna skulle kunna göras. Men frågan har vändt sig på annat håll i år. Hvarför? Ja, när frågan behandlades i statsutskottet förra året, tillhörde den ärade talaren på stockholmsbanken utskottet likaväl som han gör det i år, och såväl han som professor Thyrén sutto i denna kammare, när frågan här var före, men ingen sade ett ord mot utskottets motivering, utan de voro med på, att en utredning skulle komma till stånd för nedbringande af kostnaderna för de anordningar, som ansågos behöfliga. Jag tager för gifvet, att, som båda äro lärda män, de äfven i fjol visste, att den ifrågavarande byggnaden är ett gammalt nunnekloster, men kanske deras intresse vaknat först sedan vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien erinrat om, att dessa hus äro så gamla.

Emellertid får jag säga, att jag för min del visst icke har någon emot, att det uppföres en ny hospitalsbyggnad för 400 patienter, och att den nuvarande utrymmes. Det är ju klart, att man bättre kan tillgodose sjukvården i ett nytt hospital än under nuvarande förhållanden. Men då får Riksdagen vara beredd på att, sedan anslag beviljats för ett nytt hospital, bevilja ännu ett stort anslag för att sätta de gamla byggnaderna i sådant skick, som af myndigheterna ansetts vara önskvärdt och här i dag varmt förordats. Medicinalstyrelsen har icke ställt sig främmande för en sådan anordning, såsom framgår af den kungl. propositionen, där det heter: »Beträffande kostnaderna för klostrets återställande, såvidt möjligt, i sitt ursprungliga skick, hvarförutan byggnadernas utrymmande icke skulle vara af nämnvärd kulturhistorisk betydelse, säger sig medicinalstyrelsen gifvetvis icke kunna yttra sig, men styrelsen håller för sannolikt, att de skulle blifva kanske oväntadt stora.» Ja, nog tror jag, att det kommer att gå till samma belopp, som Kungl. Maj:t begärt, för att försätta byggnaden i det skick, att den fortfarande kan vara lämplig för sinnes-sjukvården. Och så får Riksdagen vara beredd på att anslå det dubbla beloppet dessutom till en ny hospitalsbyggnad i modernt skick. Men sådant drar man sig inte för, ty dessa anslag gå ju inte åt det hållet, som vi hela dagen sysslat med, nämligen försvaret, och då är det inte så noga med besparingar eller sparsamhet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Ekman i Mo gård: Som herrarna finna af utskottets utlåtande, har jag icke haft tillfälle deltaga i utskottets pröfning af detta ärende, men då jag redan instämt i det anförande, som hållits af herr Berg i Stockholm, så har jag därigenom haft tillfälle att för kammaren tillkännagifva min ståndpunkt i denna fråga. Jag hade således icke haft anledning att här begära ordet, om icke anförandet från statsrådsbanken hade gjort det nära nog till en plikt för mig att anhålla att få säga några ord.

Innan jag emellertid ingår på ett bemötande af hvad herr statsrådet och chefen för civildepartementet yttrade, skall jag be att endast med några ord få bemöta den siste ärade talaren. Jag vågar nämligen tro, att, då han nyss riktade en förebräelse till åtskilliga ledamöter inom statsutskottet, för att de i år intagit en annan ståndpunkt i denna

fråga, än han ansåg att de intogo vid frågans behandling förra året, så förbisåg han, att det nu föreligger, såvidt jag kan finna, vida bättre utredningar från de myndigheter, som haft att behandla frågan i år, än fallet var förra året, särskildt från öfverintendentsämbetet, riksantikvariern samt vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien. Det kan ju vara möjligt, att, då man läst dessa fullständiga utlåtanden, som i år följa propositionen, man har kommit att hysa betänkligheter, hvilka för dem, som förra året icke voro så bevandrade i denna fråga, icke då framstodo lika klara.

Angående anordnande af elektrisk belysning och värmeledning inom vissa delar af Vadstena hospital.
(Forts.)

Beträffande anförandet från statsrådsbänken ber jag få säga, att det var för mig en mycket stor öfverraskning att höra sådana uttalandet från det hållet. Herr statsrådet och chefen för civildepartementet började med att för sin del säga, att den ståndpunkt, som hade fått uttryck i diskussionen i denna kammare, var för honom en öfverraskning. Hvari öfverraskningen låg, det fingo vi icke klart för oss förrän långt fram i herr statsrådets anförande. Till att börja med ville det därför förefalla mig, som om herr statsrådet menat, att det var en öfverraskning för honom att finna, att Andra kammaren hade så litet intresse för vården af de olyckliga människor, som nu vistas i den anstalt i Vadstena, hvarom här är fråga. Längre fram fingo vi ju veta, att detta inte var riktigt. Men jag vill i hvarje fall säga, att en sådan tanke vore obefogad, ty jag tror, att det icke kan förebrås någon talare, som här uppträdt till förmån för reservanternas förslag, att icke ha ett varmt intresse för de människor, som äro i behof af den vård, som nu lämnas dem i denna anstalt. Skillnaden mellan Kungl. Maj:ts förslag och reservationen synes mig vara, att Kungl. Maj:t vill åstadkomma en tillfällig åtgärd till upphjälpande af denna vård i Vadstena men samtidigt åstadkomma en åtgärd, som för all framtid skulle skada ett uråldrigt minnesmärke — något som reservanterna ej vilja vara med om. Märk väl, mina herrar, att det icke lär vara något tvifvel om, att en byggnad, som på den heliga Birgittas tid utgjort ett nunnekloster, icke så synnerligen länge kan bereda lokal för en anstalt för sinnessjuka, äfven om den tills vidare kan användas. Däremot är denna byggnad i närvarande stund och kommer, om den icke förstöres, att för en lång framtid utgöra ett historiskt minnesmärke. Nu vill herr statsrådet vidtaga en åtgärd, som tillfälligt afhjälper de mest framträdande bristerna beträffande byggnadens lämplighet för sinnessjukvården men samtidigt för all framtid enligt alla auktoritetens uppfattning skadar detta minnesmärke. Jag kan förstå, att man kan lockas till ett sådant förfaringsätt, då man läst medicinalstyrelsens utlåtande i frågan, men hvad jag icke kan förstå, och hvari den stora öfverraskningen för mig låg i herr statsrådets anförande, var då herr statsrådet skämtade om det sätt, hvarpå heliga Birgitta skulle uppfattat det förslag, som här föreligger. Herr statsrådet ville icke förstå, att det, hvaremot reservanterna och andra här i kammaren opponera sig, är vandaliseringen af ett gammalt minnesmärke. Herr statsrådet ville säga, att, om heliga Birgitta i denna stund hade uppträdt i Sverige, så hade hon gärna velat inleda både värmeledning och elektriskt ljus. Jag vädjar till kammaren, om ett sådant resonemang kan vara lämpligt.

Angående
anordnande
af elektrisk
belysning och
värmeledning
inom vissa
delar af
Vadstena
hospital.
(Forts.)

Öfverraskningen, som herr statsrådet hade känt, var, att kammaren i denna fråga tog, som jag tror herr statsrådet uttalade sig, särskild hänsyn till den kulturella ståndpunkten. För mig var detta icke någon stor öfverraskning, och jag beklagar att från statsrådsbänken det befunnits lämpligt att uttala en öfverraskning öfver att här i kammaren finnes kulturella intressen.

Herr talman, jag ber få yrka bifall till reservationen.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet grefve Hamilton: Med hänsyn till de mellanhafvanden, som jag förut i kammaren haft med den siste ärade talaren, får jag säga, att hans anförande för mig ingalunda var någon öfverraskning. Men likväl hemställer jag till kammaren, om någonsin ett mera olämpligt tillfälle för ett straffat funnits. Det fanns väl icke i mitt anförande någonting, som på något sätt kunde ge anledning till en sådan behandling, som den, för hvilken han ansåg sig kunna utsätta mig. Först säger den ärade talaren, att han i början af mitt anförande misstänkte, att jag ville insinuera, att herrarna icke hade något intresse för dårar, men att han i slutet af mitt tal upptäckt, att detta icke var riktigt. Men ändock riktade han på denna grund en indignerad protest mot mig. Sedan kommer den ärade talaren och gör en tolkning på fri hand om, hvad jag menat med mitt tal om öfverraskning. Det var naturligtvis, menar han, en öfverraskning för mig att finna kulturella intressen i Andra kammaren! Jag begriper icke ett sådant uppträdande. Jag förklarade, att jag blef öfverraskad öfver att här höra uttalanden, som jag trott skulle uttrycka den mening, som förut framförts i reservationen, men som jag i stället finner innefatta helt andra synpunkter. Jag vågar påstå, att sällan har mindre anledning funnits till ett så högtidligt och pompöst bestraffningstal.

Herr Rydén: Herr talman. Jag får medgifva, att min psyke är af en så enkel konstruktion, att den ej alltid förmår följa den höga flykt, som tankar och känslor understundom taga i denna kammare. Den håller sig — om jag så får säga — mera utefter jorden och söker härifrån bedöma de olika frågorna. Så har ock varit förhållandet beträffande denna värmeledningsfråga, åt hvilken jag emellertid både i år och i fjor ägnat rätt mycken uppmärksamhet. Jag ber därför att få anföra de synpunkter, som för mig varit afgörande både nu och i fjol i denna fråga.

Här har nu först och främst en talare försökt att i viss mån göra statsutskottet till syndabock för den situation hvori vi råkat. Jag ber då att få taga en hel del af den skulden på mig personligen. Det verkliga förhållandet är, att när denna fråga i fjol första gången behandlades på andra utgiftsafdelningen, blef den tillstyrkt af afdelningen. Jag satt då som siste suppleant vid väggen. Då frågan förekom i utskottet in pleno, kom jag att sitta i stället för en ordinarie ledamot, och jag gjorde då opposition emot själfva förslaget, därför att jag ansåg det vara opraktiskt att lägga ner en sådan kostnad på en gammal byggnad. Följden blef, att denna gång återmitterades frågan från utskottet till afdelningen. Afdelningen tog frågan under behandling.

Den prutade då ned anslaget till 245,000 kronor men tillstyrkte i öf-
 rigt. Då jag ansåg, att frågan borde falla, rådgjorde jag med en af
 mina äldre utskottskamrater, hur jag skulle kunna få ihop en moti-
 vering så, att vi kunde få afslag på frågan — det var till herr Olsson
 i Fläsbro, som jag vände mig, det gör ju ingenting, att jag nu näm-
 ner det — och då sade han, att, om jag ville få igenom mitt förslag
 inom utskottet, så måste jag ge ett litet erkännande åt Kungl. Maj:ts
 förslag. Och därför gjorde jag det. Vid behandlingen i utskottet,
 blef det majoritet för mitt förslag, och den hastigt hopkomna moti-
 veringen blef sålunda utskottets motivering. Utskottets förslag togs
 af Andra kammaren, som stod sig i den gemensamma motiveringen.
 Så ha vi fått denna omdebatterade motivering, som nu spökar, och
 som jag ber att få stå som syndabock för i stället för utskottet.

Det är de enkla *praktiska* skälen, som både i fjol och i år för
 mig varit afgörande, då jag med all makt försökt undkomma anslaget;
 främst nu de ekonomiska skälen. Det är nämligen så, som professor
 Thyrén sade, att det är icke en växande olägenhet, det här är fråga
 om. Första upprinnelsen till detta förslag var, att 1896 års statsre-
 visorer voro ute och reste och kommo till Vadstena och skulle skriva
 en berättelse därifrån. Då de sett att där fanns vanliga kakelugnar
 till uppvärmning, och att belysningen lämnades af vanliga fotogen-
 lampor, anmärkte de på detta. Så var frågan väckt, och sedan har
 medicinalstyrelsen fått hand om saken, och så till slut har frågan
 kommit till oss. Några faktiska olägenheter utöfver dem, som finnas
 i våra privata hem, där värmen kommer från vanliga kakelugnar och
 ljuset från vanliga fotogenlampor, har aldrig påvisats. Det är ju klart
 att det icke är så bekvämt, som om man hade värmeledning och
 elektriskt ljus. Men icke få vi utdöma alla stugor i vårt land, som
 sakna dessa moderna anordningar. Så har jag sett frågan. Det har
 icke ens anförts något exempel på, att någon kakelugn varit utbränd
 och oanvändbar, utan tvärtom har en ledamot af Första kammaren,
 som varit i tillfälle att undersöka förhållandena på ort och ställe, i
 dag lämnat den upplysningen, att, såvidt han kunde se, fanns icke
 någon kakelugn som var oduglig. Och han uttryckte vidare den upp-
 fattningen, att det var medicinalstyrelsens angelägenhet att se till, att
 de kakelugnar, som stå under dess uppsikt, fortfarande skötas och
 hållas i fullgodt skick.

När man vidare, med kändedom om hur envis medicinalstyrelsen
 är, vet, att den förr eller senare kommer att drifva igenom den sat-
 sen, att det där klostret icke kan användas till hospital, emedan det
 icke motsvarar tidens kraf, hvad tjänar det då till att nu kasta ut
 226,000 kronor på värmeledning och elektriskt ljus i en byggnad, som
 förr eller senare skall kasseras? Ordföranden i hospitalsdirektionen,
 grefve Douglas, lär i Första kammaren i dag ha sagt, att äfven om
 man lägger in denna värmeledning, så kvarstår dock det förhållandet,
 att Vadstena hospital är det sämsta i hela riket och att, äfven om
 man får dessa anordningar, man faktiskt ändå icke blir nöjd.

Hvad det beträffar, att medicinalstyrelsens förslag i år skulle
 innebära en besparing i jämförelse med förslaget i fjol, så vill jag
 säga, att så icke är förhållandet. I fjol var det fråga om att draga

*Angående
 anordnande
 af elektrisk
 belysning och
 värmeledning
 inom vissa
 delar af
 Vadstena
 hospital.
 (Forts.)*

Angående
anordnande
af elektrisk
belysning och
värmeledning
inom vissa
delar af
Vadstena
hospital.

(Forts.)

värmeledningen genom en asfalttrumma i jorden, i år skulle den dra-gas genom en trätrumma, som skulle hänga på en stenmur. Då går ju en massa värme förlorad, så icke kan det bli någon besparing, utan tvärtom. Jag kan icke finna annat än, att de rent praktiska och ekonomiska skälen tala emot att man lägger ner en kvarts miljon kronor på dessa gamla byggnader.

Och så en annan synpunkt. Jag tror, att äfven herr statsrådet skall ge oss rätt däri, att vi här i vårt land, där hospitalsvården icke är på långa vägar tillfredsställande, måste skilja på två olika grader af behof: ett oundvikligt och *mest* trängande samt ett *mindre* trängande. Det mest trängande behofvet är att *bygga nya hospital* och bereda rum för de många sinnessjuka i vårt land, som nu kanske kunna stå fängslade med länkar i oeldade rum — man kan ju få höra de mest upprörande berättelser om huru våra stackars sinnessjuka, för hvilka man ej kan bereda plats på hospitalen, få lida. Det mest trängande behofvet är därför ovillkorligen att bygga nya hospital, och så länge vi icke kunnat fullborda 1902 års plan — vi ha ännu kvar att bygga ett hospital för Öfre Norrland och ett för mellersta Sverige (i Strängnäs) — så länge vi icke ha pengar till att bygga dessa hospital och bereda plats åt de sinnessjuka, som sakna *all* vård, så undrar jag, om det är rätt att ödsla pengar på de sinnessjuka, som dock redan hafva en i stort sedt tillfredsställande vård. Jag kan icke finna annat än att dessa skäl äro afgörande för denna sak.

Sedan vill jag för min del tillägga, att äfven de rent kulturhistoriska skälen för mig hafva spelat en viss roll. Äfven jag hyser känslor af pietet för gamla historiska minnen, fastän de möjligen ej äro af den art, som herr statsrådet här tycktes gifva uttryck åt. Ty det måste äfven jag säga, att när jag hörde herr statsrådet uttala sig på det sätt han gjorde i denna fråga, förundrar det mig icke, att herr Ekman också uttalade sig, som han gjorde. Äfven på mig verkade herr statsrådets anförande pinsamt.

Jag vill för min del gerna erkänna, att det skulle vara i hög grad sorgligt, om man skulle spoliera ett gammalt minnesmärke. Detta har framhållits af andra talare, som kunna gifva mera lyrisk flykt åt dessa känslor än min enkla talekonst förmår, men jag tror och hoppas, att den tid aldrig kommer i vårt land, då Sveriges folk går fram som vandaler öfver sina minnen af en flydd kultur och af gångna tider. Då nu äfven dessa skäl läggas till de andra mera praktiska och ekonomiska, tror jag, att Andra kammaren har synnerligen starka skäl för att afslå den kungliga propositionen.

Jag skulle vilja tillägga ännu ett ord med anledning af hvad herr statsrådet yttrade. Vi veta, att herr civilministern är en synnerligen envis och energisk man, och då kunna vi förstå, att om vi afslå denna framställning nu, så kommer herr civilministern till nästa år, så snart medicinalstyrelsen hittat på något, fram med en ny proposition i denna fråga och skall då visa oss, att eftersom vi icke velat taga de 250,000 nu, så få vi taga de 500,000 då. Men jag skulle vilja be herr civilministern att förfara litet varsamt och låta oss fullborda 1902 års plan först. Hospitalet i öfre Norrland kostar ju $2\frac{1}{2}$ miljoner, och hospitalet i Strängnäs betydligt mera, så att den svenska budgeten ju ärrätt

ansträngd. Skulle då icke herr civilministern kunna medgifva en liten respittid, innan herr civilministern kommer med en ny framställning för Vadstena? Då vi fått denna plan färdig och byggt hospital för dem, som icke nu hafva någon vård, så kunna sedan de, som komma efter oss, taga upp frågan om Vadstena hospital och då bedöma den med hänsyn till de statsfinansiella och andra synpunkter, som då kunna förefinnas.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Vahlquist: Det framgår af de föreliggande handlingarna, att de nu använda hospitalsbyggnaderna i Vadstena ingalunda äro lämpliga för sjukvård. Det framgår likaledes att, äfven med de anordningar, som här äro ifrågasatta, de icke komma att blifva tillfredsställande. Jag hemställer då, om det kan vara lämpligt, att under sådana förhållanden lägga ner en kvarts miljon på dessa gamla byggnader. Det beloppet är så pass stort, att det, efter hvad mig meddelats, om en sjukvårdsanstalt efter nutidens fordringar uppfördes för det patientantal det här är fråga om, skulle utgöra omkring 40 procent af hela anläggningskostnaden för densamma. Det synes mig icke vara med god hushållning förenligt att kosta på ett sådant belopp.

Äfven från kulturhistorisk synpunkt måste jag instämma med dem, som hålla före, att det är olämpligt att göra så ingripande ändringar i dessa gamla klosterbyggnader.

Jag vill äfven erinra om att redan på förmiddagen i Första kammaren hospitalsdirektionens ordförande yrkat afslag på den kungliga propositionen. Han framhöll, att, äfven med den kostnad, som nu är ifrågasatt, lokalerna icke skulle komma att tillfredsställa de kraf man har rätt att ställa på dylika sjukvårdsanstalter.

Herr talman, fullt medveten om de konsekvenser, som ett afslag å den kungliga propositionen kan komma att medföra — och som jag hoppas, att det kommer att snart medföra — yrkar jag afslag på densamma.

Herr Berg i Stockholm: Herr talman! Ett par anföranden under den föregående diskussionen hafva föranlett mig att ånyo begära ordet.

Herr Carl Persson erinrade mig därom, att jag satt i statsutskottet förra året; han antog, att jag redan då visste, att i Vadstena funnits ett kloster, och han förebrådde mig, att jag icke då motsatte mig propositionen just af det skälet, att de gamla klosterlämningarna, om förslaget genomfördes, skulle komma att förstöras. Herr Carl Persson har alldeles rätt i sitt antagande, att jag i fjol visste, att det i Vadstena funnits ett birgittinerkloster, och att någonting från detta kloster ännu användes för hospitalet. Men hans antagande är alldeles ogrundadt, ifall han menar, att jag för ett år sedan hade klart för mig, huru *mycket* det är, som ännu är kvar, och hur stort dess kulturhistoriska värde är. Det visste jag då ungefär lika litet som han. Jag skall emellertid gärna medge, att han hade rätt att förebrå mig, att jag icke i fjol opponerade mig. Jag borde ha gjort det redan i andra afdelningen; det lilla jag visste borde förmått mig att begära, att sakkunniga skulle inkallas och höras, innan rifning tillstyrktes. Men för det

*Angående
anordnande
af elektrisk
belysning och
värmeledning
inom vissa
delar af
Vadstena
hospital.*

(Forts.)

Angående
användande
af elektrisk
belysning och
värmeledning
inom vissa
delar af
Vadstena
hospital.
(Forts.)

första vet nog hvar och en, som deltagit i statsutskottets arbete, med hvilken iltågsfart ärendena där behandlas, icke minst på andra afdelningen, och huru svårt det är att få sakkunniga inkallade och hörda i ett ärende, som Kungl. Maj:t framlagt. För det andra afhölls jag från framställandet af ett yrkande i den nämnda riktningen genom den omständigheten, att Kungl. Maj:t hade haft ärendet under behandling, och när den tanken, att här fanns något dyrbart som kunde förstöras, icke kom upp i Konungens rådgifvares hjärnor, så drog jag däraf den slutsatsen, att det icke måtte ha funnits någonting värdefullt kvar.

Jag skall nu be att få säga några ord äfven med anledning af hvad herr statsrådet anförde. Han polemiserade mot någon, som framställt det såsom vandalism, att de gamla klosterbyggnaderna användes till sinnessjukas vård. Jag ber då att få säga, att detta icke drabbar mig och ej heller, så vidt jag känner, någon annan här i kammaren, som deltagit i ärendets behandling; det lär ju ock ha varit en talare i medkammaren, som yttrat sig så. För min del anser jag det icke vandaliserande, att Birgittas kloster användes för sinnessjukas vård, utan detta, att klostret skall *rifvas sönder*, är det, som utgör vandalism. Jag har förklaradt detta förut, i statsutskottets andra afdelning och i statsutskottets plenum; nu får jag för tredje gången förklara det här i kammaren, och därmed torde, hvad mig angår, den saken vara klar.

Herr statsrådet uttalade den gissningen, att om Birgitta själf hade haft något att säga i den här saken, så skulle hon nog hafva infört värmeledning och väl äfven elektrisk belysning i anstalten. Ja, äfven jag tror, att om Birgitta skulle vårdat sinnessjuka och ägt nödiga resurser, så hade hon nog skaffat sig ett hospital med värmeledning och elektriskt ljus. Men jag tror alldeles icke, att hon hade gjort såsom vi nu skulle göra: gått och letat upp en byggnad, som var uppförd 600 år före hennes tid, d. v. s. på 700-talet, och i denna byggnad sökt införa alla de moderna anordningarna, genom att rumstera om i det gamla fornminnet, just som vi nu inbjudas att göra. Jag tror för min del icke, att Birgitta hade handlat på det sättet. Om nu herr statsrådet icke desto mindre kan försäkra, att hon var af den naturen, att hon skulle ha gjort så, vill jag emellertid ingalunda taga henne som exempel; hon var alls icke efterföljansvärd i förevarande afseende. Vi med vår tids mera utvecklade känsla af värnadt för forntidens minnen böra väl i vårt handlande låta leda oss af denna känsla och ej af någon skämtsam förmodan, huru Birgitta möjligen skulle hafva handlat. Jag tror, att vi mycket hellre böra taga exempel af Första kammaren, som i dag visat sig ha en så stark känsla för våra fornminnens helgd, att den afslagit den kungl. propositionen. Jag anhåller, att Andra kammaren måtte följa Första kammarens föredöme.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet greve Hamilton: Jag ber att uppriktigt få tacka den siste ärade talaren för det sätt, hvarpå han upptog det yttrande, som jag tillät mig fälla angående den heliga Birgitta. Det visar, att han ingalunda ansett, att jag yttrat

något opassande eller något, som kunnat verka pinsamt, hvilket somliga af herrarne varit nog sensibla att anse, att jag skulle ha gjort.

Hvad jag velat säga är, att, då man under århundranden begagnat en byggnad som denna och fortfarande begagnar den för allmänt ändamål, det icke ligger någon vandalisering i att man med försiktig hand lämpar den efter de kraf, som nutiden uppställer. De af herrarne, som gjort resor utomlands, och som kunnat öfvertyga sig om, huru man t. ex. i Brügge och på andra ställen i utlandet använder gamla klosterbyggnader — som man för öfrigt behandlar med mycket stor pietet — till badhus, försörjningsinrättningar o. s. v., de böra fullkomligt förstå hvad jag menar och torde icke ha blifvit så pinsamt berörda af mina ord. Jag har endast velat framhålla detta, då man till min stora förvåning ansett mitt yttrande vara förgripligt.

Men därjämte skall jag be att få begagna detta tillfälle till att reducera detta tal om vandalism till sitt rätta värde. I sitt första anförande talade den siste talaren om, huru man ref ned murar och for fram som om det gällde att förstöra denna byggnad. Herrarne ha väl sett, huru denna värmeledning skulle gå. Här står på sidan 9: »Från det föreslagna nya pannhuset skulle hufvudvärmeledningen dragas genom den så kallade cellafdelningens (icke klosterbyggnad) källare till midten af den därmed sammanbyggda norra klosterbyggnadens långsida och inkommer sålunda *under* sagda byggnad, hvilken emellertid på detta ställe saknar källarrum, som kunde rubbas.» Häri hoppas jag, att intet finnes som man kan anmärka på. Så fortsättes: »Här utgräfvdes en omkring 6 meter lång rörkanal, som i sin ordning utmynnar i en af ålder befintlig, 2,5 meter bred, längs hela huset löpande källarkorridor.» Fortfarande ingenting. »Från denna korridor genombrytes för värmeledningsrörs framdragande muren mellan korridoren och vidliggande källarutrymmen på några ställen, och för 6 å 7 rakt uppåt stigande dylika rör måste källarhvalfvnen, respektive taket genomborras.» Härtill inskränker sig det, som man anser vara en så förskräcklig vandalisering. Jag kan icke förstå, hvarför herrarne så skarpt angripit mig i denna fråga. Mitt anförande har ju gått ut på att i viss mån gifva dem rätt, som önska, att denna minnesvärd bevaras. Jag har sagt, att om detta är Riksdagens uppfattning, så vill jag, ehuru jag för egen del icke delar denna uppfattning, icke reagera däremot utan med intresse ägna mig åt denna frågas lösning. Men hvad jag betonat och trots allt fortfarande vill betona är, att man icke kan stå till svars med att lägga armarna i kors och göra ingenting. Herr Rydén talade om att gifva anstånd till dess 1902 års plan vore genomförd. Ja, när blir det — det kan jag icke beräkna. Men det kan hända, att det räcker ännu i 10 år, innan denna plan blir genomförd. Nu har herr Rydén åberopat ett yttrande, som skulle visa, att här vore fråga om rikets uslaste hospital. Under de gångna åren har, som jag sade, Andra kammaren gång på gång till andra äldre hospital beviljat anslag för en tidsenlig och bättre anordning i afseende på upplysning och värmeledning. Hvarför skall man då, när Riksdagen förut varit med om detta, år 1910 med afseende på »rikets uslaste hospital» säga, att denna sak får anstå, till dess att 1902 års plan blifvit genomförd? Det är mot detta jag velat reagera. Eljest har

*Angående
anordnande
af elektrisk
belysning och
värmeledning
inom vissa
delar af
Vadstena
hospital.
(Forts.)*

*Engående
anordnande
af elektrisk
belysning och
värmeledning
inom vissa
ädelar af
Vadstena
hospital.
(Forts.)*

jag visst ingenting emot, att klosterbyggnaden bevaras uteslutande som ett minnesmärke.

Herr Ekman i Mo gård: Herr talman! Jag vågar hoppas, att det icke kan vara någon öfverraskning, att jag icke kan låta herr statsrådets näst sista anförande vara fullständigt oemotsagdt. Herr statsrådet betecknade mitt yttrande närmast förut såsom pompöst och såsom utgörande en afstraffning. Jag kan endast säga, att den största konsten ju är att känna sig själf, och jag måste sålunda afstå från att bedöma, huruvida mitt uppträdande var pompöst eller icke. Men jag undrar, om icke det, som gjorde, att herr statsrådet betraktade mitt uppträdande som pompöst, berodde på, att herr statsrådet på ett skämtsamt sätt tog en sak, som jag behandlade fullkomligt allvarligt. En afstraffning kallade herr statsrådet mitt anförande. Ja, därom kan jag naturligtvis ännu mindre yttra mig. Jag har icke begärt ordet för att belysa herr statsrådets yttrande om mitt uppträdande, utan därför att herr statsrådet förklarade, att jag alldeles missuppfattat hvad som var den ursprungliga och egentliga orsaken till herr statsrådets öfverraskning i denna fråga. Jag hade fått den uppfattningen, att det öfverraskande skulle ha varit, att herr statsrådet funnit ett så starkt kulturellt intresse i kammaren i denna fråga. Nu har jag frågat en del af kammarens ledamöter och funnit, att, om jag misstagit mig, så är det många som varit med om detta misstag och jag har icke ens af herr statsrådets andra anförande fått klart för mig hvad som var grunden till öfverraskningen. Det är möjligt, att det var något annat, men jag vet icke, hvad det i så fall var.

Herr statsrådet sade i sitt sista anförande, att herr statsrådet tyckte, att man gjort för stort nummer af denna sak, då man kallat den för vandalism: här var endast fråga om att med försiktig hand göra vissa ändringar. Men, herr statsråd, är det »med försiktig hand» göra dessa ändringar, då såväl öfverintendentsämbetet som riksansantikvariern och vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien gemensamt uttalat sig mot att dessa förändringar vidtagas? Jag tror icke, att de ur kulturell synpunkt kunna försvaras, och jag vågar hoppas, att denna kammare icke skall gå med på dem.

Herr Sjö: Herr talman! Denna fråga är en gengångare från förra riksdagen, och jag ber att få erinra om, huru den då behandlades. Kungl. Maj:t hade då begärt ett anslag på 268,100 kronor. Detta anslag ansåg icke endast utskottet utan också Riksdagen vara allt för stort för anordnande af centraluppvärmning och elektrisk belysning för denna lilla anstalt. Detta gjorde också, att man hemställde om afslag på framställningen från Kungl. Maj:t. Motiveringen gick dock i en sådan riktning, att jag ingalunda vill, såsom andra talare, klandra Kungl. Maj:ts regering därför att den nu i år återkommit med förslaget till Riksdagen. Man kan säga, att motiveringen innebar en inbjudan till Kungl. Maj:t att komma tillbaka med förslaget. Kungl. Maj:t begär visserligen denna gång 4,000 kronor mindre än förra gången, men förslaget är af den beskaffenhet, att till och med öfverintendentsämbetet säger, att värmekraften skulle förminsas, om värme-

apparaterna skulle förläggas på det sätt, som här är föreslaget. Det är detta, som gjort, att jag fått den uppfattningen, att om vi skulle bevilja det nu föreliggande anslaget, så skulle det kunna hända, att man beviljade dessa 226,900 kronor och riskerade att få värmeapparaten och den elektriska belysningen anordnade på ett misslyckadt sätt. Herrarna må betänka, att trummorna och anläggningen skola följa en stenmur utanför hospitalsbyggnaden eller Vadstena kloster, hvilket man vill kalla det, och detta skall helt säkert, när anläggningen utsättes för kyla och vind, göra sitt till för att förminska värmen. När det nu här blifvit sagdt, icke endast från statsrådsbänken utan äfven från ett par af kammarens ledamöter, att man gärna ville bevara detta nunnekloster för dess kulturhistoriska värde, och att det skulle utrymmas och en ny byggnad för patienterna i Vadstena skulle uppföras, får jag, liksom förut en annan talare, be herr statsrådet att icke vidtaga sådana åtgärder, som han här antydt, därest Riksdagen afslår Kungl. Maj:ts framställning. Atminstone får jag för min del säga, att vi väl icke under nuvarande exceptionella förhållanden, då vi ha så ofantligt många sinnessjuka, att behovet af hospital icke blir fylldt ens med dem, som nu äro under uppförande, skola utrymma de vårdanstalter, som vi ha, för att sedermera bli ännu mera strandsatta i fråga om vården af de sinnessjuka. Det bör ligga i allas vårt intresse, icke allenast i Riksdagens utan i hvars och ens inom landet, att göra vårdanstalterna, icke endast de gamla utan äfven de nya tillfredsställande; och om de nya värmeapparater, som man har i Vadstena hospital, på något sätt äro förstörda, kan man väl med god vilja ordna om den saken, så att man får nya kakelugnar insatta till billigt pris. Härigenom skulle man, såsom en föregående talare påpekat, kunna få icke allenast en ganska god rumsvärme utan äfven god ventilation.

Med detta för ögonen vill jag förena två goda mål: på en gång bibehålla det kulturhistoriskt intressanta och tillgodose sinnessjukvården, och det många år framåt. Med uttalande af detta vill jag ännu en gång framhålla vikten och nyttan af att vårt hospitalsväsende skötes väl, icke allenast i de byggnader vi nu ha utan äfven i dem, som äro under uppförande.

Jag förundrar mig alls icke öfver att man tycker, det den ifrågasatta utgiften är för hög, när det icke gäller annat än uppvärmning och elektrisk belysning. Jag vill i detta hänseende omtala, att vi för Kronobergs och Blekinge län uppfört en upptagningsanstalt i Vexjö för 40 patienter. Denna upptagningsanstalt, som är gjord mycket bra och är försedd med icke allenast centraluppvärmning utan äfven vattenledning och elektrisk belysning — allt ändamålsenligt, nytt och präktigt — kostade 100,800 kronor eller omkring 2,500 kronor per patient. Jag nämner detta därför att det synes mig, som att såväl den föreslagna värmeledningen, som äfven nya hospitalsbyggnaders uppförande enligt medicinalstyrelsen blifva mycket dyra. Byggnaderna uppgå vanligen till omkring 4,000 å 5,000 kronor per patient, som enligt mitt förmenande är för högt. Om man skall inleda centraluppvärmning i de här gamla byggnaderna blir det så dyrt att man rent baxnar därför. Mig synes det därför lämpligast och bäst, att

*Angående
anordnande
af elektrisk
belysning och
värmeledning
inom vissa
delar af
Vadstena
hospital.
(Forts.)*

*Angående
anordnande
af elektrisk
belysning och
värmeledning
inom vissa
delar af
Vadstena
hospital.
(Forts.)*

man fortfarande behåller de uppvärmnings och belysningsanordningar som vi hafva och haft under de näst föregående åren i gamla anstalten, och är det med anledning häraf, som jag yrkar afslag å utskottets hemställan och bifall till den vid betänkandet fogade reservation.

Herr Christiernson: Herr talman! Ingen kan misstänka mig för att vilja göra debatterna surmulna, men jag får säga, att jag gillar det herr Ekman här sagt, och jag förstår icke, hvarför herr civilministern blef så förvånad. Jag vill erinra om, att herr civilministern hade med af vördnad darrande stämma citerat ett uttalande från Första kammaren, och det var så, att alla här kände vi oss vördnadsfullt stämda, men minuten därefter gjorde han en volt, värdig en rolighetsminister på cirkus, och ställde Birgitta midt ibland oss. Jag tillät mig då att till en bredvid sittande kamrat säga: det är infamt att behandla denna sak på ett sådant sätt. Och jag undrar, om icke herr civilministern själf, när han tänker öfver denna sak vid genomläsningen af det stenografiska referatet af sitt anförande, skall komma under fund med, att hade det varit någon annan, som uppträd på detta sätt, så skulle han sagt: fi donc!

Jag ber att också få säga, efter jag har ordet, att »dårar» sade man om sinnessjuka under äldre tid, men icke tycker jag, att ett sådant uttryck passar i en ministers och grefves mun.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Berg i Stockholm: Herr talman! Herr civilministern har mot mig riktat en förebråelse, som jag ber att få bemöta. Han förebrådde mig, att jag skulle ha öfverdrifvit omfattningen af de ändringar, som föreslagits, och af den skada, som de måste vålla, och han lade i min mun uttryck, som jag därom skulle fällt. Jag måste med anledning häraf protestera mot denna förebråelse och förklara, att jag icke kännes vid de uttryck, som han tillskref mig. Jag har i förevarande afseenden endast anført hvad som sagts af medicinalstyrelsen, riksantikvariern och öfverintendentsämbetet samt vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien.

Nu ställde herr statsrådet häremot en senare skrifvelse af medicinalstyrelsen af den 14 februari detta år, hvaraf skulle framgå, att det vore »med försiktig hand», som man tänkte förfara med klosterbyggnaderna. Ja, just öfver denna medicinalstyrelsens senare skrifvelse har vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien yttrat sig i icke mindre än två skrivelser, den ena aflåten till ecklesiastikdepartementet den 5 mars detta år, och den andra till civildepartementet den 10 mars, båda alltså i förra månaden. Akademien har här upptagit till granskning just hvad medicinalstyrelsen i sin sista skrifvelse föreslagit, och det är just härom, som den yttrat de ord, hvilka stå att läsa å sidan 11, nämligen att klosterlämningarna genom de ifrågasatta anordningarna skulle i så hög grad skadas, att deras värde som fornminnen blefve väsentligen förminskadt. Hade herr civilministern anført båda de akademiska skrivelserna litet fullständigare, skulle han kommit att återgifva ännu skarpare uttalanden än de här anförda; jag har förvissat mig därom. Men det synes mig i alla fall, att ensamt

de uttalanden, som äro medtagna i propositionen, borde gjort det omöjligt för herr civilministern att förklara, att akademien och riksantikvarien visserligen ansåge fara vara å färde, men att *han själf* dock icke trodde, att klosterlämningarna skulle genom rifningen lida någon afsevärd skada. Det förvånar mig, att herr civilministern kunnat i strid mot alla sakkunniga yttra sig på det sättet.

Jag är af den åsikten, som äfven herr civilministern tycktes vara, att det är vår plikt att taga på forntidens minnen »med försiktig hand». Men det är så bevisadt, som någonting synes mig kunna bevisas, att klosterlämningarna enligt propositionen skulle komma att handteras *med ovarsam och förstörande hand*. Då jag icke vill, att vi skola göra oss skyldiga till något sådant, anhåller jag att få vidblifva mitt yrkande om bifall till reservationen.

Öfverläggningen förklarades härmed vara afslutad. Herr talmanen framställde propositioner å de därunder gjorda yrkandena; och aflog kammaren såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

§ 4.

Herr talmannen tillkännagaf, att ledamoten af kammaren herr J. G. H. G:son Crafoord i en denna dag inkommen skrivelse anmält, att han blifvit försatt i konkurs.

Med anledning häraf beslöt kammaren, på af herr talmannen framställda propositioner, att förklara herr Crafoord obehörig till riksdagsmannakallets fortsatta utöfvande äfvensom att i skrivelse till Konungen göra anmälan om den sålunda uppkomna ledigheten inom kammaren.

Härefter upplästes och godkändes ett på förhand uppsatt förslag till nämnda skrivelse.

§ 5.

På därom framställd begäran lämnades härefter ordet till

Herr Strömberg, som yttrade: 1908 års Riksdag beslöt med anledning af motion i Andra kammaren att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, under hvilka förutsättningar och i hvad mån kommun, inom hvilken staten förvärfvat fastighet eller industriell anläggning, må kunna tillerkännas bidrag af staten för bestridande af vissa kommunala utgifter, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill utredningen kan gifva anledning.

I motiveringen till denna hemställan anförde Riksdagen bland annat följande:

»Ehuru Riksdagen icke kan förorda bifall till ifrågavarande framställning, för så vidt den afser statens likställighet i vissa fall beträffande kommunala skyldigheter med enskilda medlemmar af en kommun, anser sig dock Riksdagen äga skäl ifrågasätta, huruvida åtgärder kunna och böra vidtagas för att icke kommuner på grund af principen om statens frihet från kommunalskatt i särskilda afseenden

Angående anordnande af elektrisk belysning och värmeledning inom vissa delar af Västena hospital.
(Forts.)

Interpellation.

Interpellation.
(Forts.)

oskäligen betungas. För sådant ändamål synes det Riksdagen, som om lämpliga bestämmelser skulle kunna meddelas, hvarigenom de kommuner, inom hvilka staten äger annan inkomstgifvande fastighet än jordbruksfastighet eller drifver ekonomisk verksamhet, däruti i regel dock icke inberäknadt järnväg, post och telegraf eller annan därmed jämförlig kommunikationsinrättning, tillförsäkras efter förekommande fall lämpade bidrag från staten för bestridande af vissa kommunala utgifter.»

Att denna fråga är af betydelse för de enskilda kommuner, som häraf beröras, är helt naturligt, då det ej kan förnekas, att ganska afsevärda rubbningar kunna uppstå i kommunernas inkomster därigenom att staten inlöser fastighet eller rörelse, som i enskild ägo lämnat betydliga skattebidrag.

Och ju mera statens verksamhet i industriellt och ekonomiskt afseende utvecklas, desto större bli utsikterna för sådana rubbningar. Och det kan ju föreligga en fara, att dylika rubbningar kunna få en för den enskilda kommunens ekonomi tyngande karaktär.

Den motion, undertecknad framburit vid denna riksdag om extra anslag till Trollhättans kommun, blef af statsutskottet afstyrkt och senare af Riksdagen afslagen, särskildt med hänvisning till den förestående utredningen i denna statens kommunala skattefråga.

Då det emellertid synes ovisst, huruvida några åtgärder med anledning af denna Riksdagens skrifvelse hittills vidtagits, och då jag känner, att flera kommuner vänta på denna frågas utredning, tillåter jag mig anhålla om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framställa följande spörsmål:

Har herr statsrådet vidtagit några åtgärder med anledning af den af Riksdagen år 1908 begärda utredningen i fråga om under hvilka förutsättningar och i hvad mån kommun må kunna tillerkännas bidrag från staten för vissa kommunala utgifter; och, i så fall, kan förslag i ärendet inom den närmaste tiden emotes?

Herr Strömbergs ifrågavarande anhållan blef af kammaren bifallen.

§ 6.

Anmälades och godkändes Riksdagens kanslis förslag:
dels till Riksdagens skrifvelse, nr 75, till Konungen angående tjänstårsberäkning för länsjägmästare vid anställning inom skogsstaten;
dels till delar af riksdagsbeslutet, nämligen:
nr 1, riksdagsbeslutets ingress, och
nr 2, riksdagsbeslutets slutmening;
dels och till följande paragrafer i riksdagsbeslutet:
nr 3, angående ändrad lydelse af 35 § 1 mom. brännvinsförsäljningsförordningen;
nr 4, rörande ändrad lydelse af § 27 mom. 1 värnpliktslagen den 14 juni 1901;
nr 5, angående ansvarsfrihet för fullmäktige i riksgäldskontoret;
nr 6, angående förlängning af den mellan Sverige och Tyska riket den 8 maj 1906 afslutade handels- och sjöfartstraktaten;

nr 7, angående rätt för utländsk turist att under viss tid tullfritt disponera hit till riket medförd automobil;

nr 8, angående kontrollen öfver de med statslån understödda enskilda järnvägarne;

nr 9, angående ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken;

nr 10, angående verkställd granskning af fullmäktiges i riksbanken och fullmäktiges i riksgäldskontoret åtgärder för utförande af det dem gemensamt lämnade uppdrag i fråga om uppförande å Helgeandsholmen af riksdags- och riksbankshus;

nr 11, angående val af två fullmäktige i riksbanken samt ordförande och tre fullmäktige i riksgäldskontoret äfvensom suppleanter för Riksdagens samtliga fullmäktige i nämnda verk;

nr 12, angående viss ny bestämmelse med afseende å vikt, och

nr 13, rörande utredning angående söndagshvila inom vissa arbetsområden.

§ 7.

Justerades protokollutdrag.

§ 8.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till nedre justitierevisionen å extra stat för år 1911, och

nr 43, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående användande af allmänna besparingar å riksstatens femte hufvudtitel till anskaffning och anordnande af hissar i flottans sjukhus i Karlskrona m. m., samt

Andra kammarens tredje tillfälliga utskottets förnyade utlåtande, nr 39, med anledning af förslag om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående vissa ändringar i uppställningen af statsbanornas utgifter och inkomster m. m.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Johanson</i>	i Mossebo	under 5 dagar fr. o. m. den 25 april			
» <i>Jeansson</i>	i Kalmar	» 2 » » » 25 »			
» <i>Almqvist</i>		» 2 » » » 25 »			
» <i>Svensson</i>	i Betingetorp	» 6 » » » 25 »			
» <i>Olsson</i>	i Broberg	» 2 » » » 26 »			
» <i>Igel</i>		» 5 » » » 26 »			
herr <i>Lundell</i>		» 2 » » » 25 »			
» <i>Jonsson</i>	i Hå	» 3 » » » 25 »			och
» <i>Hallin</i>		» 3 » » » 25 »			

Härefter åtskildes kammarens ledamöter klockan 10,5 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Tisdagen den 26 april.

Kl. 1/2 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 19 och den 20 innevarande april.

§ 2.

Herr statsrådet *Nylander* aflämnade Kungl. Maj:ts propositioner: med förslag till ändrad lydelse af 7, 23 och 38 §§ i förordningen angående stämpelafgiften den 18 september 1908; och med förslag till ändrad lydelse af 4 § 10 mom. i förordningen den 23 oktober 1908 angående bevillningsafgifter för särskilda förmåner och rättigheter; samt

Kungl. Maj:ts skrifvelse med förslag till formulär för deklaration af inkomst m. m.

Nämnda propositioner och skrifvelse blefvo på begäran bordlagda.

§ 3.

Föredrogos hvar för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord hvilande propositioner; och hänvisades därvid till statsutskottet propositionen angående anläggning af statsbana från Lappträsk till Veitijärvi m. m.

Till jordbruksutskottet öfverlämnades härefter propositionerna: angående anslag till landtmäteriundervisningens ordnande; angående efterskänkande af viss del af köpeskillingen för ett af E. O. Sandström från kronopark inom Norrbottens län inköpt virkesparti; angående inbetalandet af köpeskillning för af E. A. Lundkvist i Berg inköpt virke från kronopark inom Västerbottens län; och i fråga om anvisande af medel för vissa kostnader för domänstyrelsen.

§ 4.

Vidare föredrogos, men blefvo ånyo lagda på bordet statsutskottets utlåtanden nr 42 och 43 samt Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 39.

§ 5.

Anmälades och godkändes Riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

nr 14, angående ändrad lydelse af 1 § 3 mom. i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning af maldrycker; och

nr 15, angående val af Riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

§ 7.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:
 herr *Gripenstedt* under 4 dagar fr. o. m. den 27 april och
 » *Ström* i Transtrand likaledes » 4 » » » 27 »
 Härefter åtskildes kammarens ledamöter klockan 3,45 e. m.

In fidem
Per Cronvall.